Fylogeneze a diverzita řas a hub:
3. a 4. přednáška

TSAR:

Stramenopila (Heterokontophyta, Chromophyta, Ochrophyta)

Systém

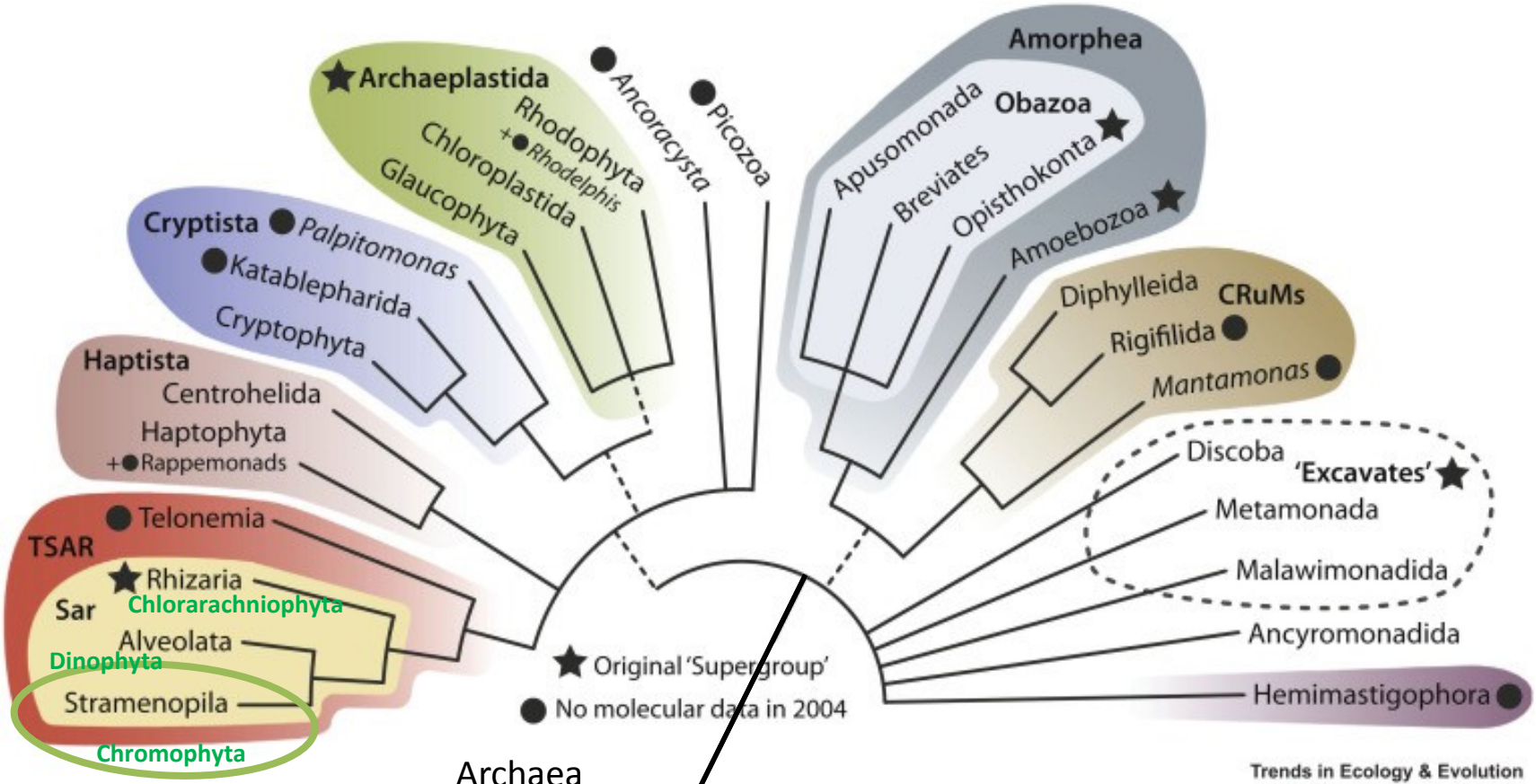

Archaea

Bacteria
(Cyanobacteria)

Burki et al. 2020

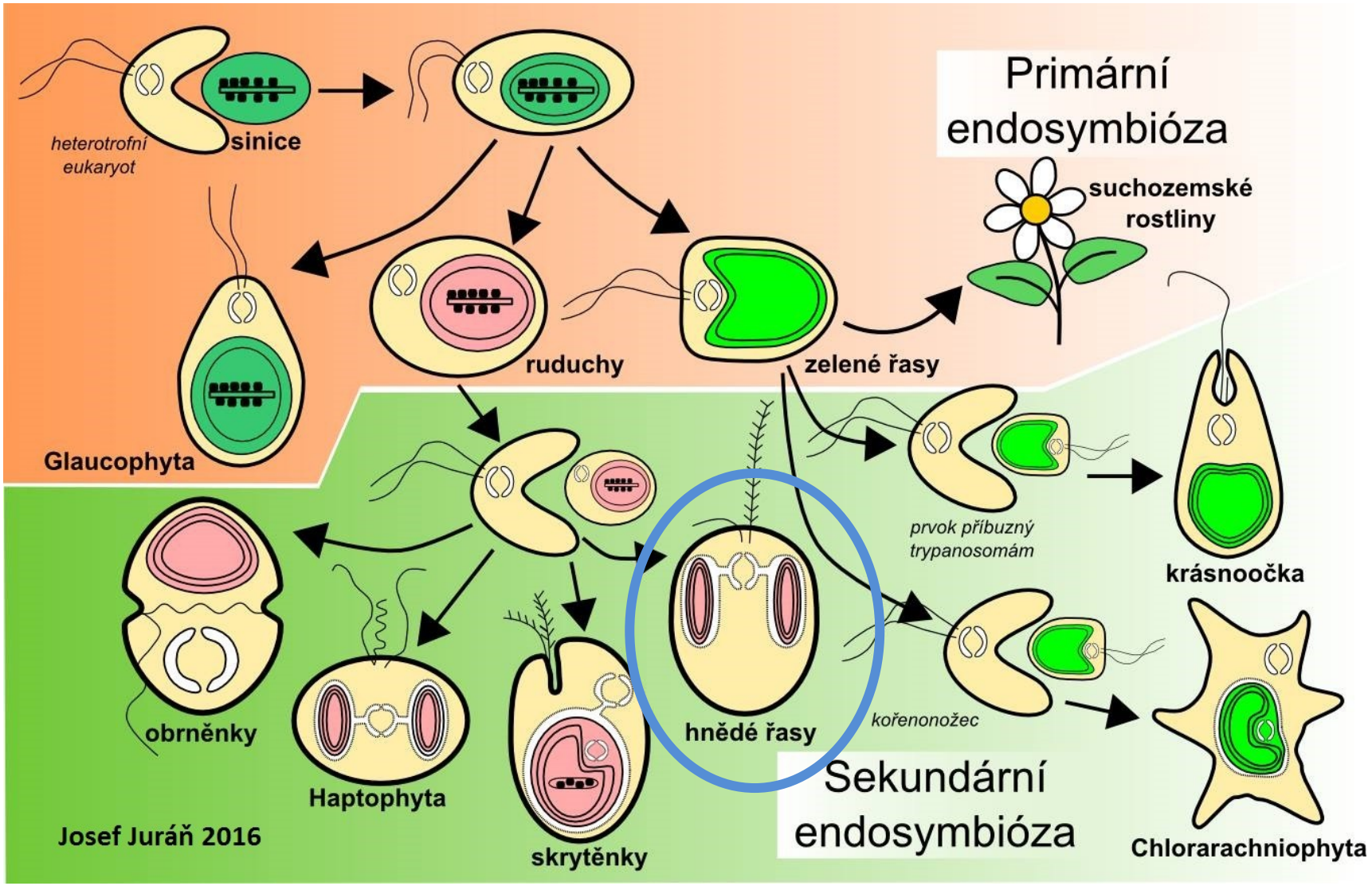
Primární endosymbióza
heterotrofní eukaryot
sinice
suchozemské rostliny
ruduchy
zelené řasy
Glaucophyta
prvok příbuzný trypanosomám
krásnoočka
obrněnky
Haptophyta
skrytěnky
hnědé řasy
kořenonožec
Sekundární endosymbióza
Chlorarachniophyta
Josef Juráň 2016

Oddělení Heterokontophyta (Chromophyta, Stramenopila)

- Dva nestejně dlouhé bičíky:
  - Pleuronematický bičík (pohybový)
  - Akronematický bičík
- Fotoautotrofní řasy
- Chloroplasty se 4 membránami:
  - Chlorofyl a, c
  - Fukoxantin, vaucheriaxantin
- Olej, polyfosfátová zrnka – volutin

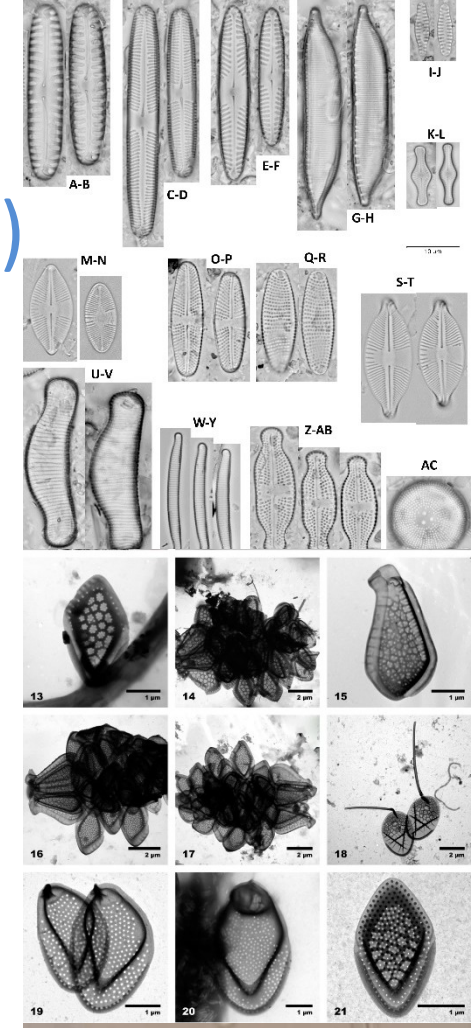

<u>Třídy</u>:

- Bacillariophyceae
- Synurophyceae
- Chrysophyceae
- Xanthophyceae
- Phaeophyceae
- Eustigmatophyceae

Chrysophyceae – zlativky, chrysomonády

- Bičíkovci – jednotlivě nebo v koloniích
- Nahé buňky
- Mixotrofní výživa – fotosyntéza, osmotrofie, fagotrofie
- Dva nestejně dlouhé bičíky
- Fotoreceptor - retinal
- Stigma v prohlubni pod povrchem chloroplastu
- 4 mikrotubulární kořeny
- Chlorofyly a + c, fukoxantin

Chrysophyceae – zlativky, chrysomonády

- Bičíkovci – jednotlivě nebo v koloniích
- Nahé buňky
- Mixotrofní výživa – fotosyntéza, osmotrofie, fagotrofie
- Dva nestejně dlouhé bičíky
- Fotoreceptor - protein retinal
- Stigma v prohlubni pod povrchem chloroplastu
- 4 mikrotubulární kořeny
- Chlorofyly a + c, fukoxantin

Chrysophyceae- zlativky

- Pulzující vakuoly (v hypotonickém prostředí)
- Mukocysty, diskobolocysty
- Lorika - celulóza, chitin, křemité šupiny
- Stomatocysty: odpočívající stádia
- Hologamie - pohlavní proces
- Mixotrofie: i druhy s chloroplasty získávají z organické hmoty dusík a uhlík
- Auxotrofie: závislost na příjmu vitamínů z okolí

Odd.: Heterokontophyta Třída: Chrysophyceae Řád: Chromulinales

Dinobryon sp.

http://www.mikroskopie.de/

Odd.: Heterokontophyta Třída: Chrysophyceae Řád: Hydrurales

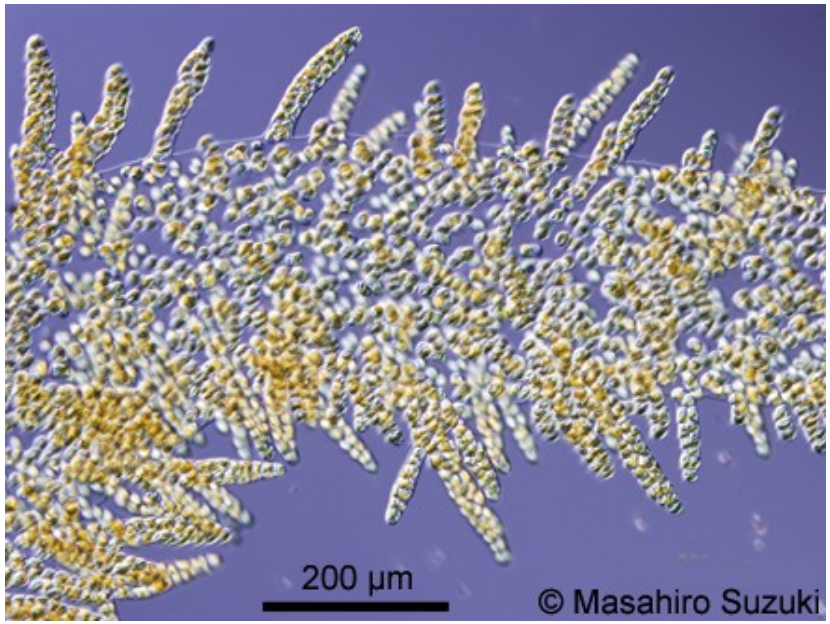

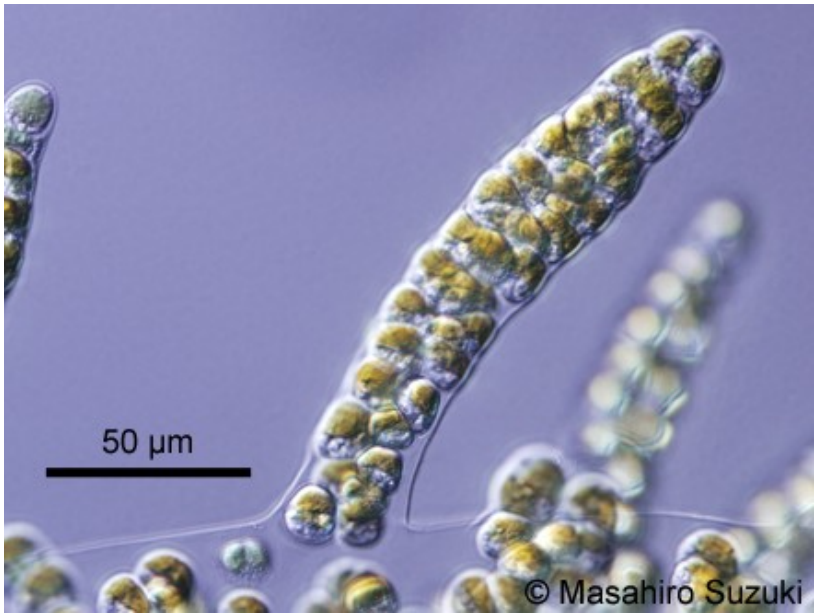

Hydrurus foetidus

Synurophyceae

- Povrch delšího bičíku - šupiny
- Fotoreceptor na bázi bičíku (ztlustlina)
- Kinetozomy jsou rovnoběžné, 2 mikrotubulární kořeny
- Chlorofyl a, c, fukoxantin
- Pulzující vakuoly v zadní části buňky
- Fotoautotrofie
- Jenom sladkovodní druhy
- Oligotrofní vody
- Křemité šupiny - taxonomie (SEM)
- Vyhraněná autekologie druhů

Odd.: Heterokontophyta Třída: Synurophyceae Řád: Synurales

Synura sp.

http://pinkava.asu.edu

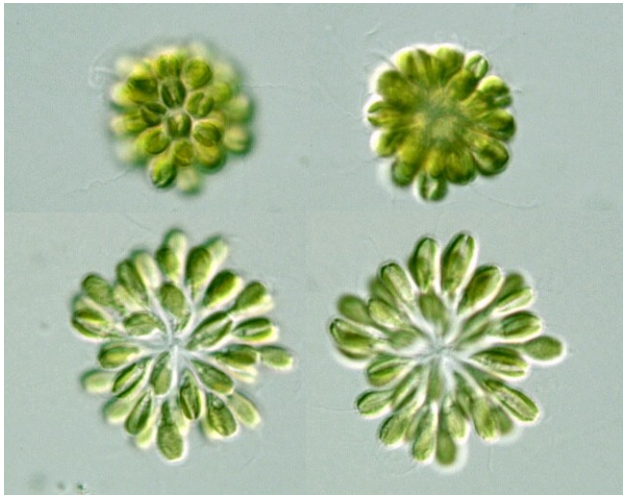

http://protist.i.hosei.ac.jp

Mallomonas sp.

Mallomonas sp.

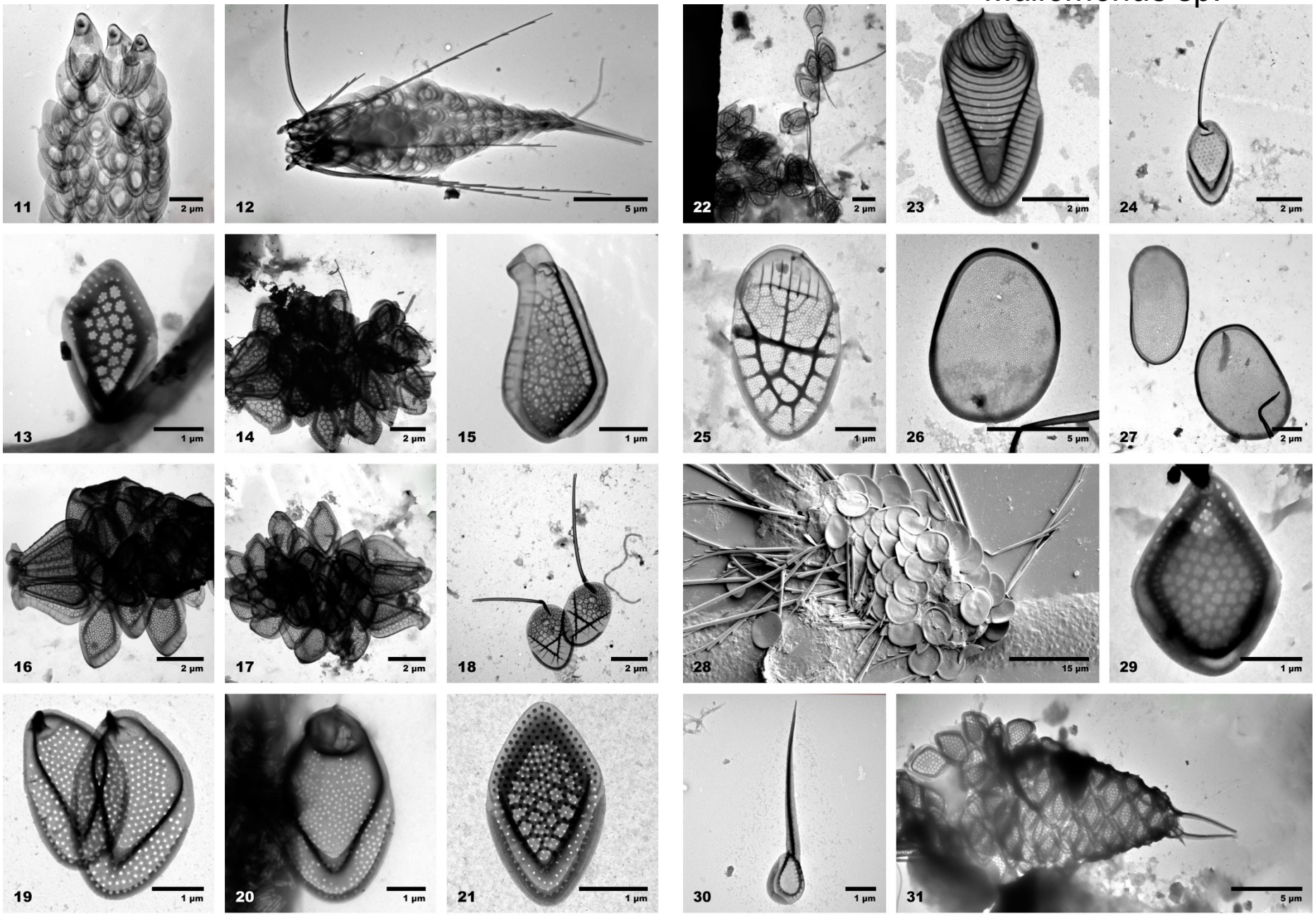

orig. Jana Faturová

http://chrysophytes.eu/

Xanthophyceae

- Monadoidní až sifonální organizační stupeň
- Terčovité chloroplasty
- Chlorofyly a, c_1, c_2, Xantofyly (chybí fukoxantin)
- Nahé pyrenoidy
- Zásobní látka olej
- Dvoudílná buněčná stěna
- Heterokontní
- Nepohlavní rozmnožování - zoospory, synzoospory, aplanospory
- Vývojový paralelizmus

Tribonema sp.

Tribonema

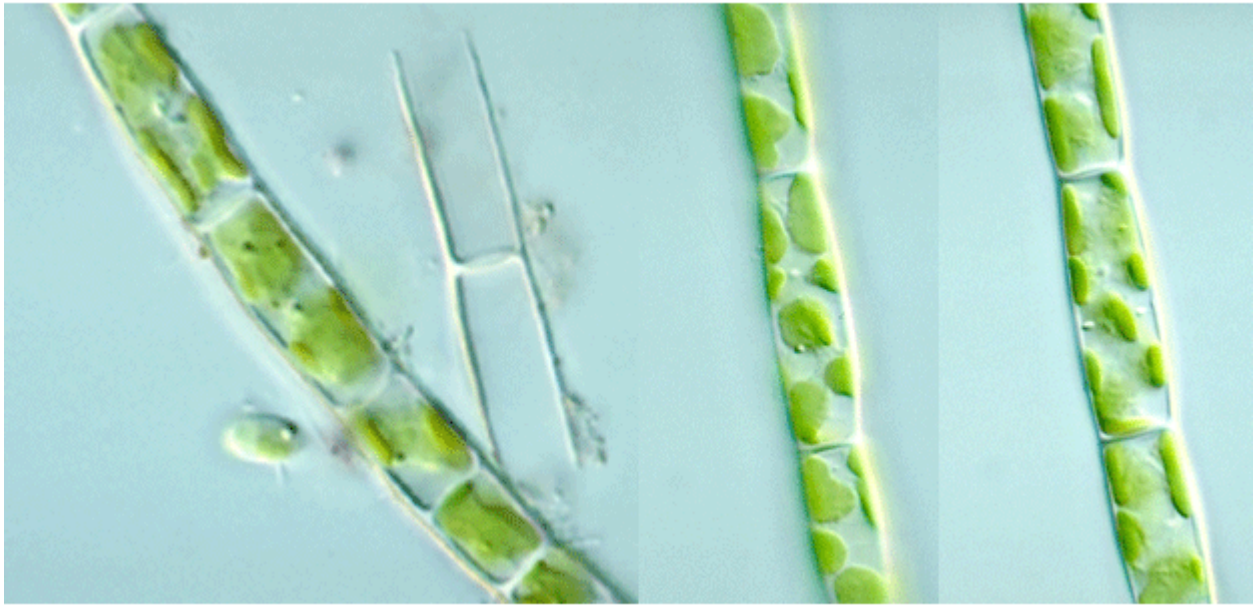

All after Entwisle et al. (1997)

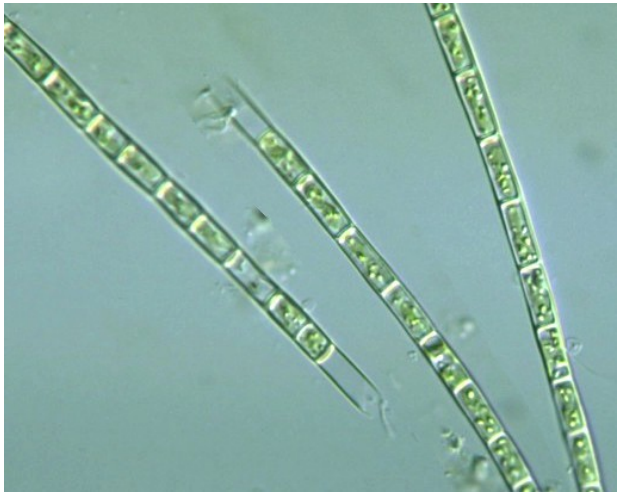

http://protist.i.hosei.ac.jp

Heterococcus sp.

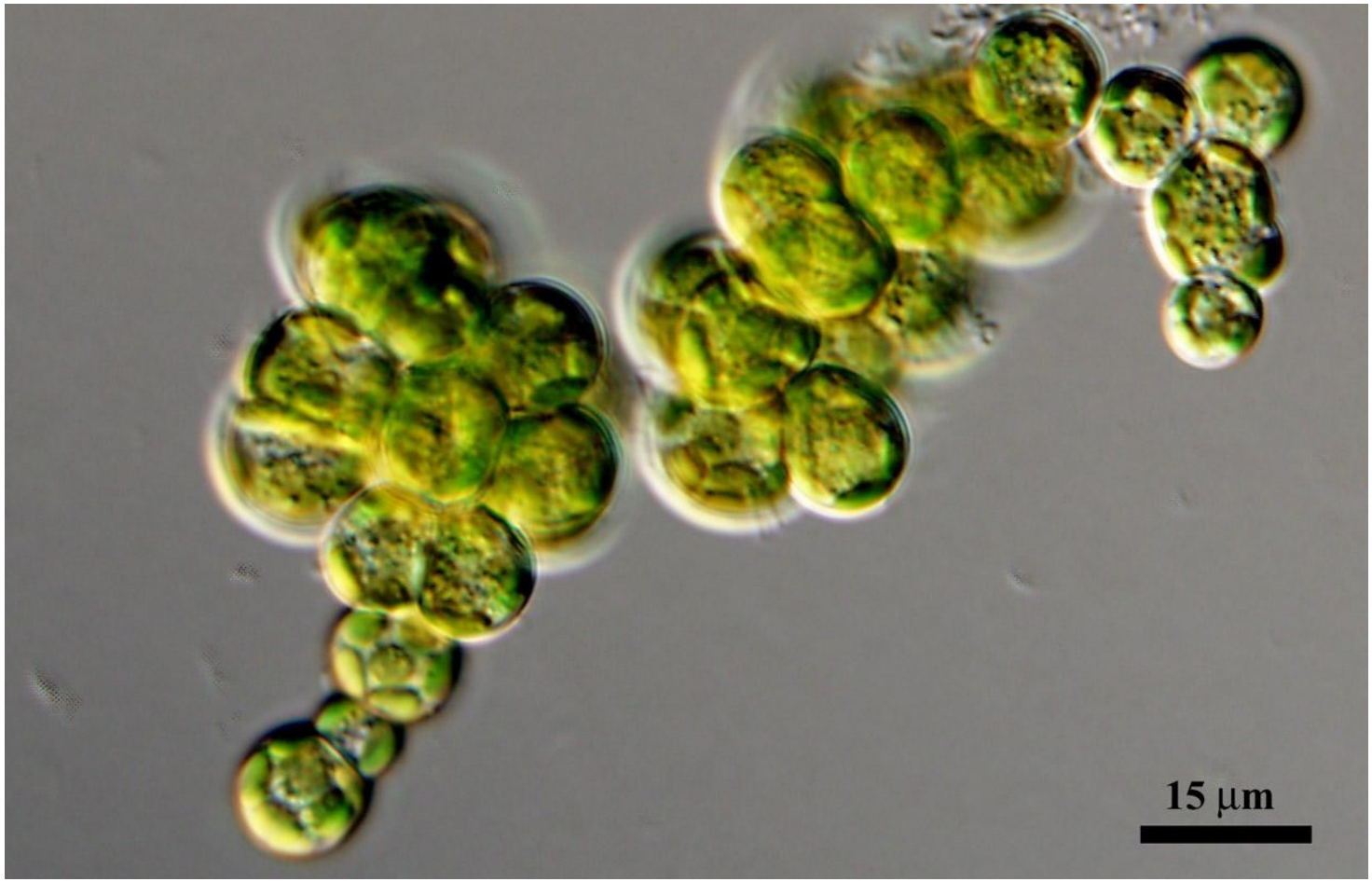

http://ccala.butbn.cas.cz

Vaucheria sp.

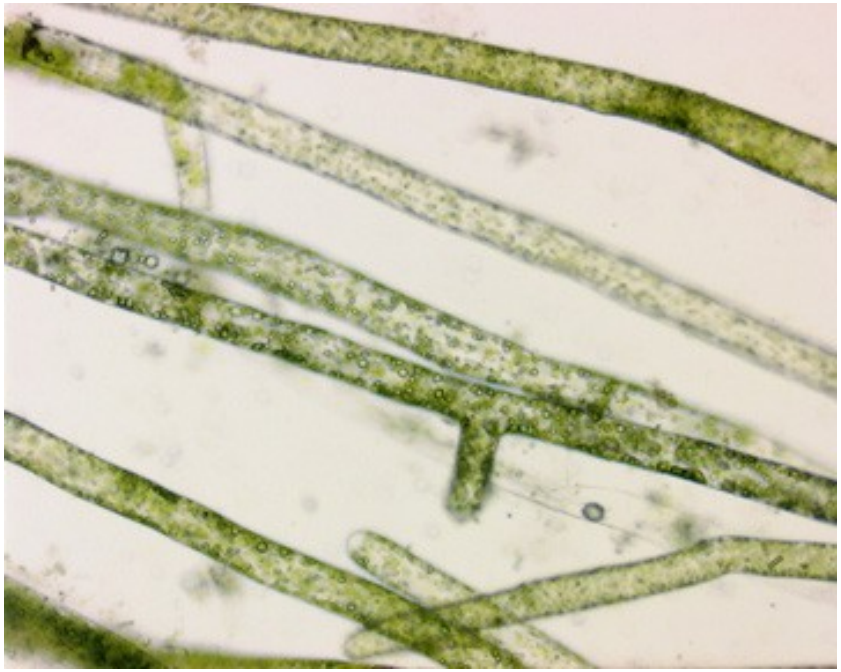

http://fmp.conncoll.edu

Phaeophyceae

- Hnědé řasy (chaluhy)
- Mořská makrofyta
- Sladkovodní rody *Lithoderma, Bodanella*
- Stichoblast – stélka (fyloidy, kauloid, rhizoidy)
- Diferencovaná pletiva (krycí, asimilační a mechanické)
- Plynové měchýřky
- Chlorofyly a, c_1,c_2,c_3
- Fukoxantin, violaxantin
- Nahý pyrenoid
- Laminaran, manitol, olej
- Fysody (vakuoly obsahující baktericidní fenol fukosan)

Rodozměna

- Izomorfická rodozměna: gametofyt a sporofyt nejsou morfologicky odlišné, u primitivnějších skupin – např. řád Ectocarpales
- Heteromorfická rodozměna: gametofyt omezen, řád Laminariales

- U řádu Fucales není gametofyt vyvinut, haploidní jsou pouze gamety

Rodozměna

- Izomorfická rodozměna: na haploidním gametofytu vznikají gametangia- gamety- kopulací vzniká planozygota- z ní vyklíčí diploidní sporofyt- na něm vyrostou sporangia- zoospory- ze zoospor vznikají nové gametofyty

- Heteromorfická rodozměna: na fyloidu se vytvoří spory- z nich vyklíčí gametofyt (mikroskopický)- gametangia- gamety (spermatozoidy a oogonia)- zygota- sporofyt

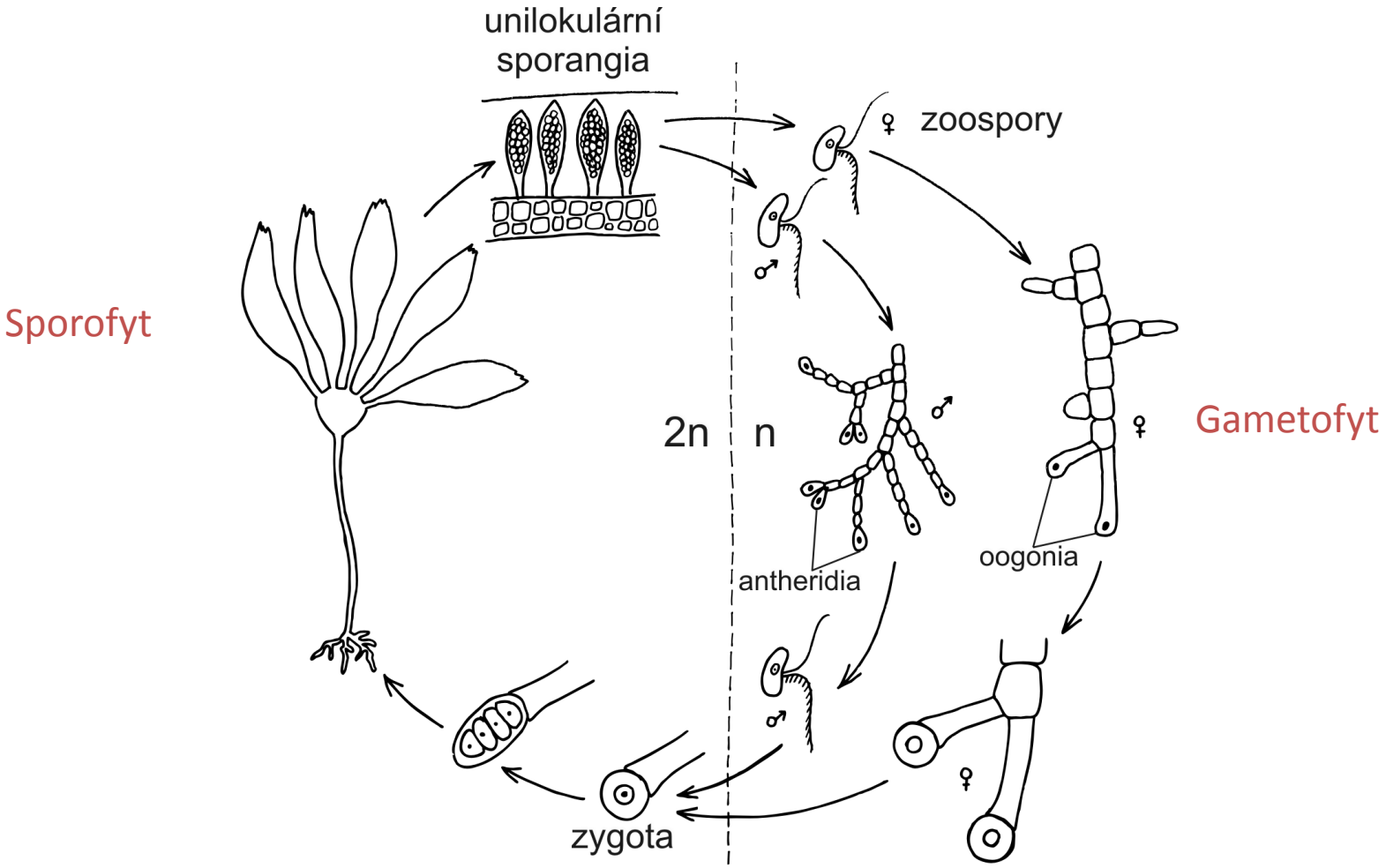

Laminariales - heteromorfická rodozměna. © Markéta Krautová

Heteromorfická rodozměna: na fyloidu se vytvoří spory- z nich vyklíčí gametofyt (mikroskopický)- gametangia- gamety (spermatozoidy a oogonia)- zygota- sporofyt

Rodozměna

U řádu Fucales: gametofyt jako samostatná rostlina chybí

Vegetativní stélka: diploidní sporofyt- tvorba receptakulí- uvnitř vlastní gametangia- konceptakula

- Oogamie:

  gametangia uvnitř konceptakulí: anteridia, oogonia

  gametangia produkují gamety- splynutím gamet vzniká zygota

  ze zygoty vyroste diploidní sporofyt- v něm vznikají tetraspory

  spory vyklíčí v gametofyt

Laminaria sp.

http://www.solpugid.com

Fucus vesiculosus

http://www.aphotomarine.com

Sargassum sp.

http://oceanexplorer.noaa.gov

Bacillariophyceae - Rozsivky

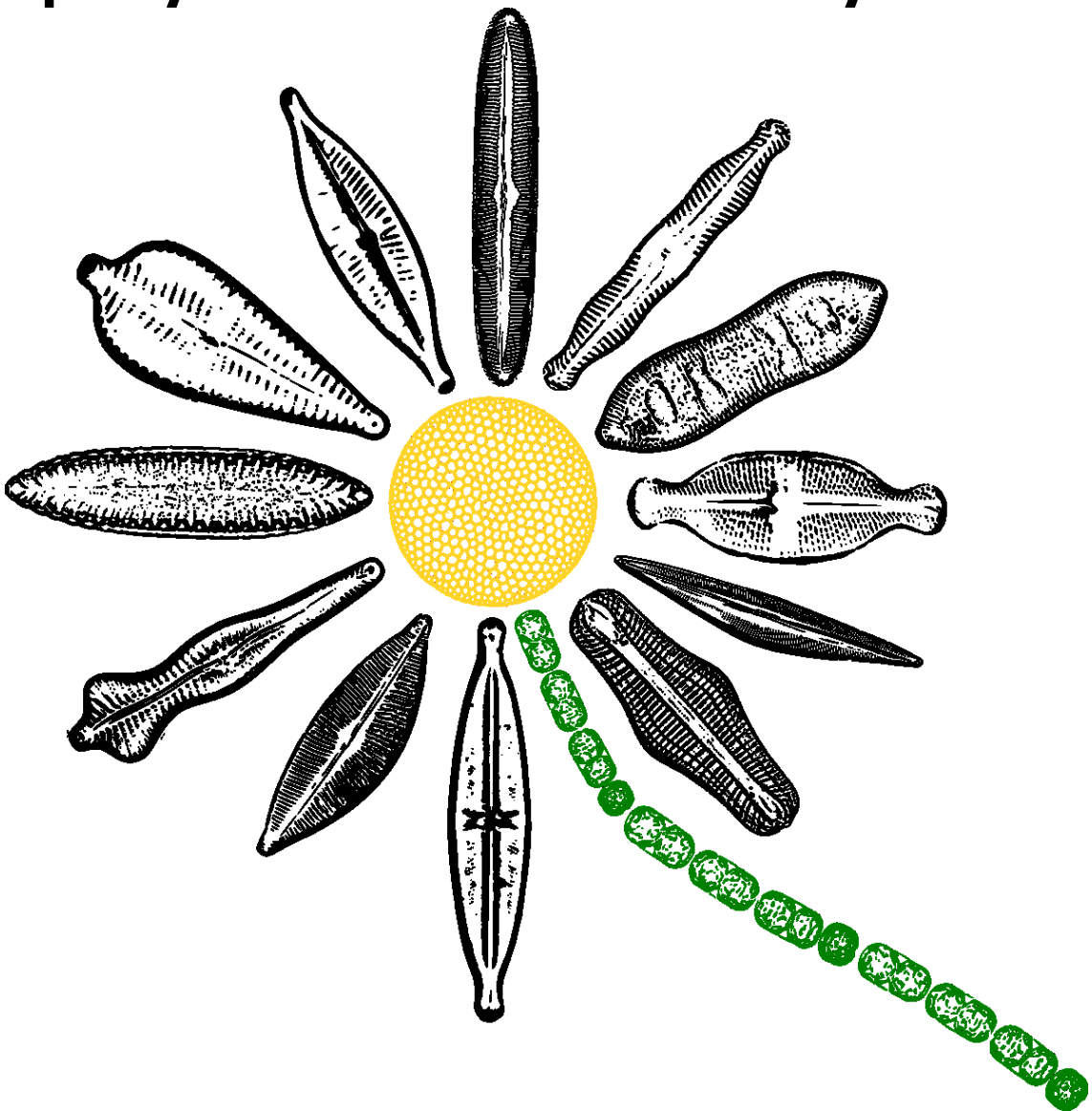

Nejbližší příbuzní

Bolidophyta

- Jednobuněčné bičíkovci
- Mořský pikoplankton
- Objeveny až r. 1990

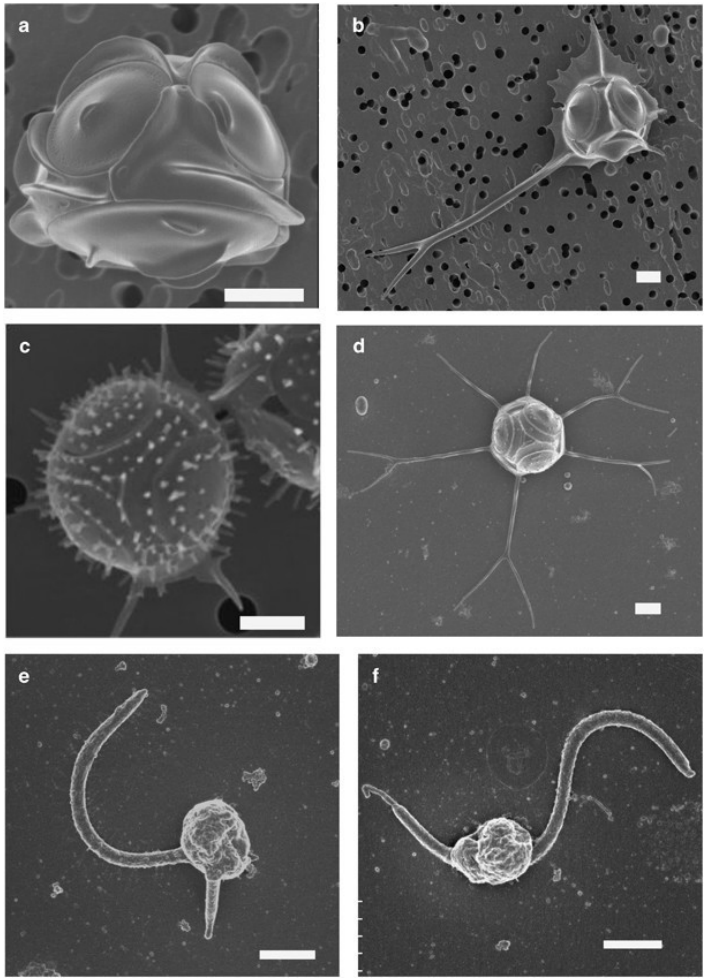

Bolidomonas sp.

Obecná charakteristika

- Jednobuněčné
- Převážně vodní
- Žijící jednotlivě či v koloniích
- Dvoudílná křemitá frustula
- Diatotepin
- Vychytávání kyseliny křemičité z prostředí, ukládání v SDV
- Polymer SiO_2
- Hnědé chloroplasty
- Chlorofyly a, c_1,c_2,c_3
- Xanthofyly - fukoxantin, diatoxantin, diadinoxantin
- Volutin, chrysolaminaran, olej (*vznik ropy*)
- Diktyozomy –produkce slizu a polysacharidů
- Pleuronematický bičík - gamety
- Auxospora – zygota
- Otevřená mitóza
- Diplontní životní cyklus
- Klidová stádia
- Diatomit (křemelina)

Morfologie

- Schránka- frustula
- Epithéka
- Hypothéka
- Valva
- Pleura
- Raphe
- Striae
- Centrální nodulus
- Radiálně souměrné – Centrické
- Dvoustraně souměrné – Penátní

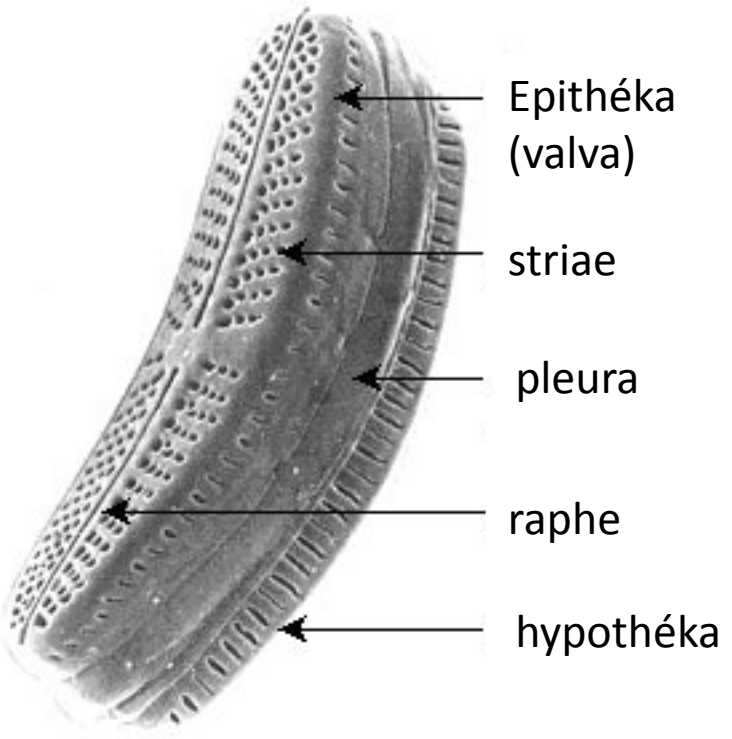

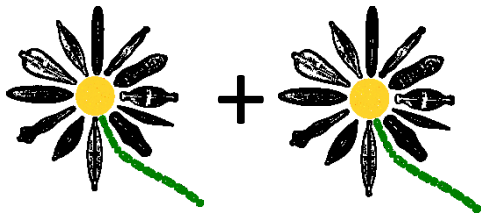

Rozmnožování

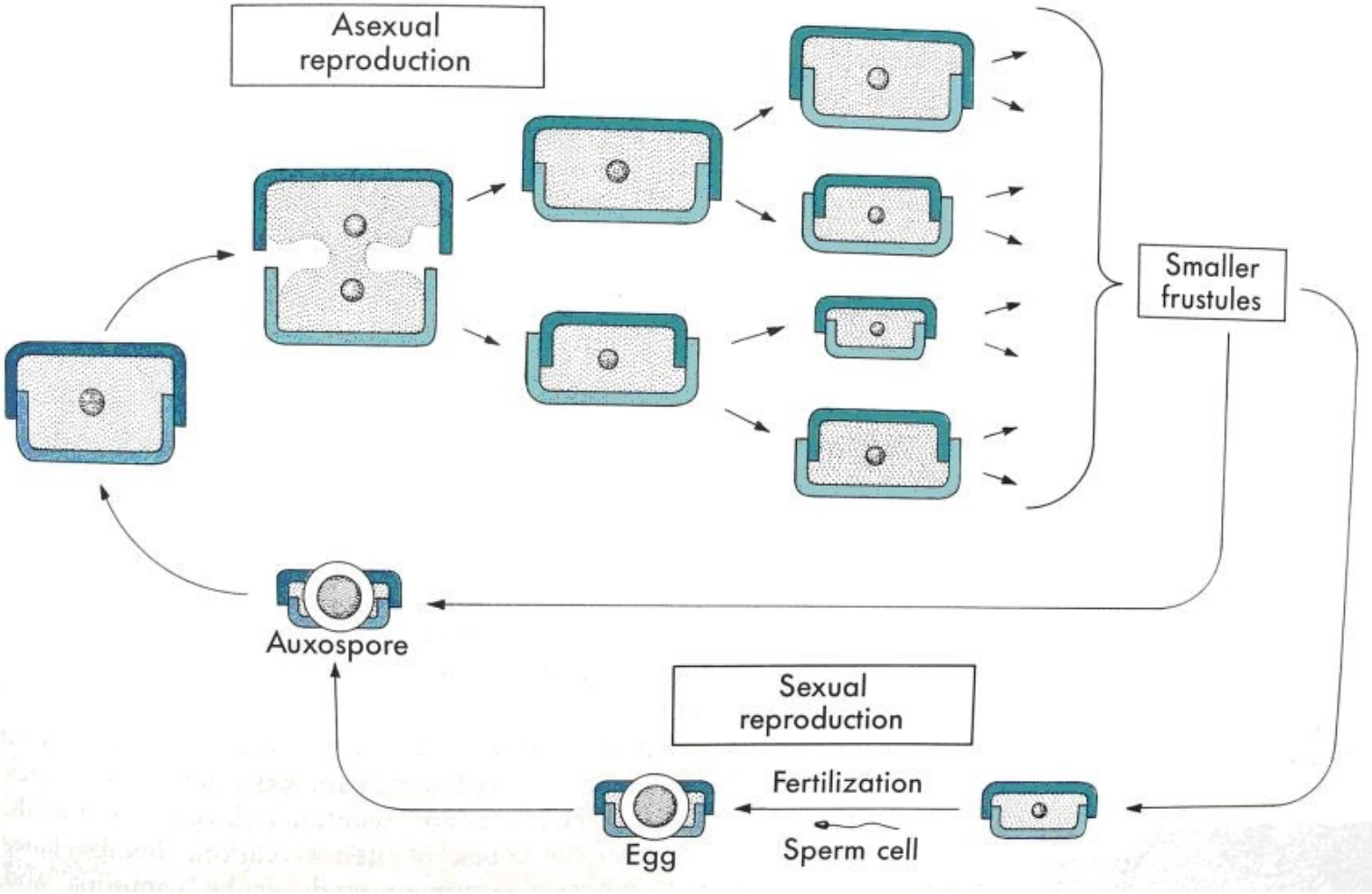

Nepohlavní rozmnožování

- Výrazně častější
- Rozdělení mateřské buňky na dvě poloviny
- Každá dceřiná buňka získá polovinu schránky
- Zděděná polovina představuje vždy novou EPITHÉKU
- Aktivní dotvoření druhé poloviny schránky
- Zmenšování rozměru schránek

→ pohlavní rozmnožování

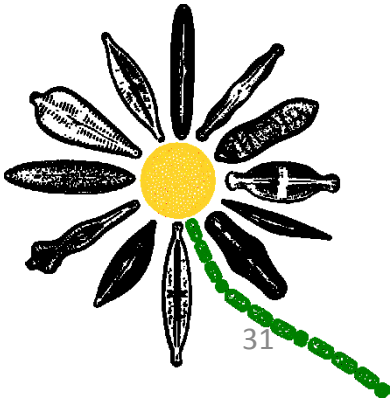

Pohlavní rozmnožování – penátní rozsivky

- Meiotický vznik dvou haploidních gamet
- Izogamie (stejné gamety)
- Anizogamie (rozdílná velikost gamet)
- Gamety bez bičíků, pohyb améboidním způsobem
- Splynutí protoplastů (konjugace)
- Auxospora (velká kulovitá buňka, podélné prodlužování)
- Uvnitř auxospory dochází k mitóze- vznikne diploidní iniciální buňka
- Vytvoření frustuly (auxospora kryta pouze polysacharidy)

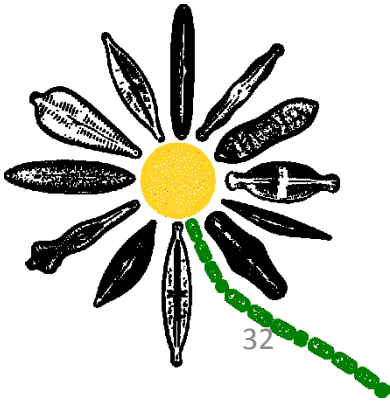

Pohlavní rozmnožování – centrické rozsivky

- Oogamie
- Z jedné buňky vznikne oogonium, v něm oosféra
- Z druhé antheridium se 4 spermatozoidy
- Spermatozoidy mají bičík!
- Dále proces podobný jako u penátních rozsivek
- Auxospora a iniciální buňka vždy nápadně větší než vegetativní buňky

Vynález mikroskopu

- kolem roku 1590, holandský brusič čoček a výrobce brýlí **Zacharias Jansen**
- Velké zdokonalení **Anthony Van Leeuwenhoek** (1632-1723), holandský obchodník s látkami

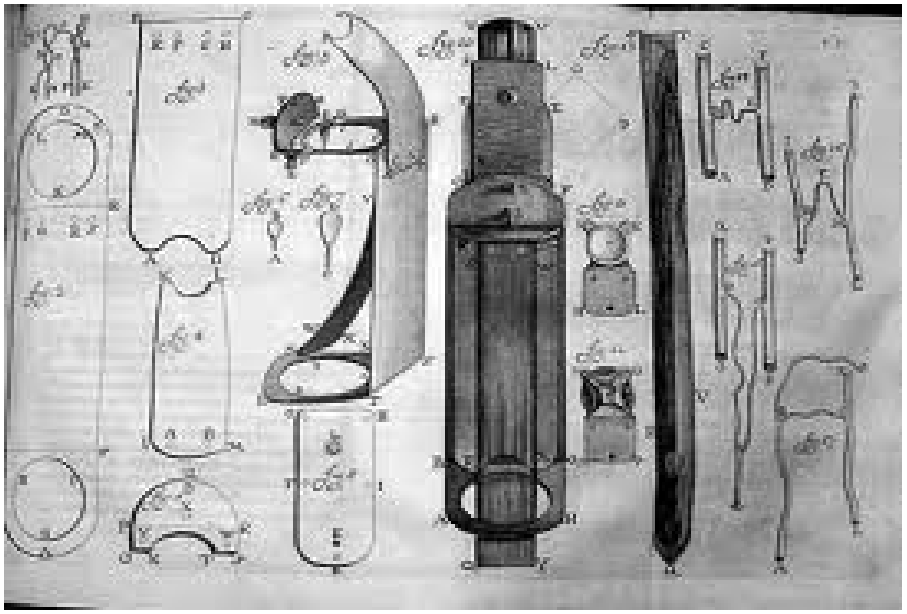

Systém

1. Centrické rozsivky – valvární pohled je kruh
Např. *Coscinodiscus*, *Cyclotella*, *Aulacoseira*, *Melosira*

2. Penátní rozsivky – podlouhlé, eliptické nebo kopinaté, dvoustranně souměrné
2a. rozsivky bez raphe (*Tabellaria, Diatoma, Asterionella, Fragilaria, Synedra*)
2b. rozsivky s jedním raphe po celé délce jedné schránky (*Achnanthes, Diploneis*)
2c. rozsivky se dvěma velmi krátkými raphe na konci schránky (*Eunotiales*)
2d. rozsivky se dvěma raphe (*Navicula, Pinnularia, Cymbella, Gyrosigma, Gomphonema*)
2e. rozsivky s raphe ve zvláštních kanálcích (*Nitzschia, Surirella)*

Rozsivky bez raphe

- Valvy dvoustraně souměrné
- Nemají raphe (postrádají aktivní pohyb)
- Občas mají rimoportuly (diagnostický znak)

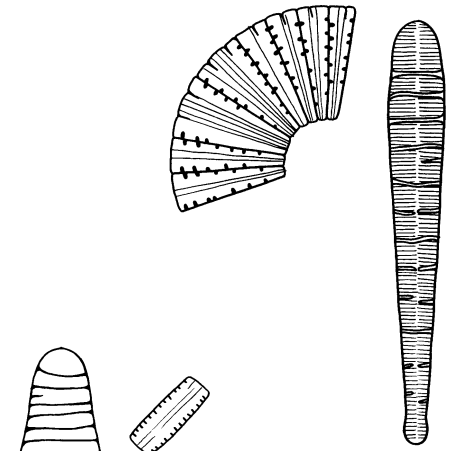

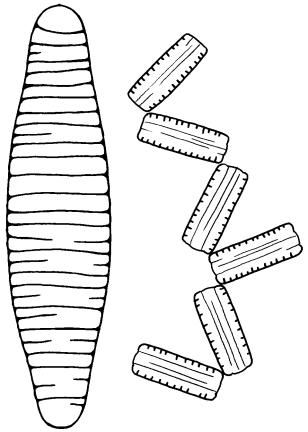

Staurosira construens var. venter

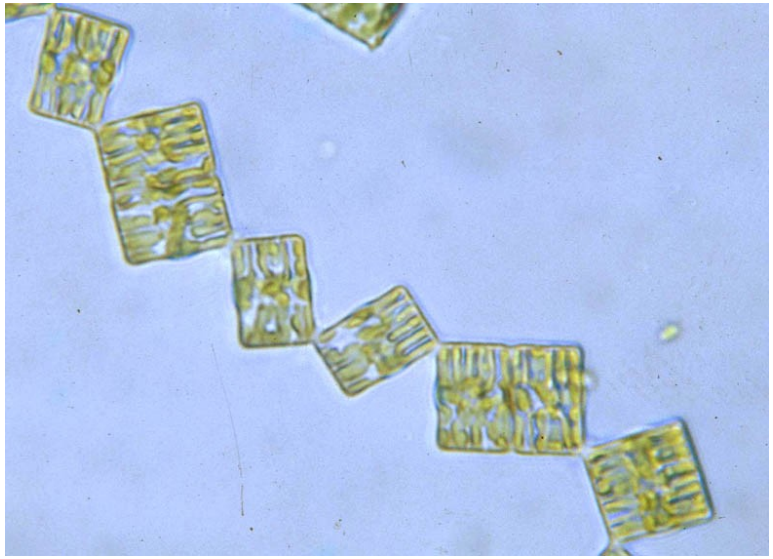

Tabellaria sp.

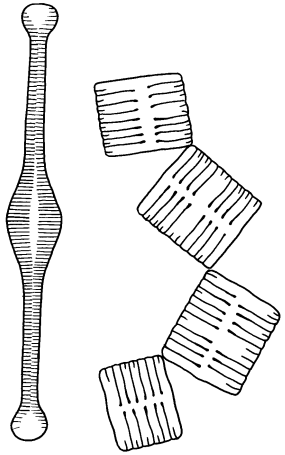

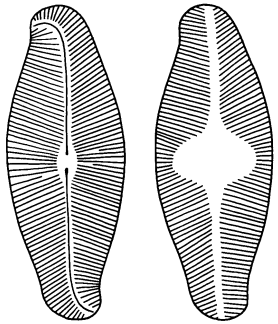

Rozsivky s raphe na jedné valvě

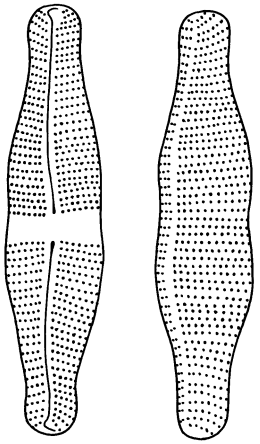

- Redukce raphe na jedné valvě, vyplněno křemíkem (pseudoraphe)
- Odlišná striace na valvě s raphe a bez raphe
- Bilaterálně symetrické

- Řád Achnanthales
  - *Achnanthes*
  - *Cocconeis*
  - *Psammothidium*
  - *Planothidium*
  - *Karayevia*
  - *Lemnicola*
  - *Achnanthidium*
  - *Eucocconeis*

Achnanthes coarctata

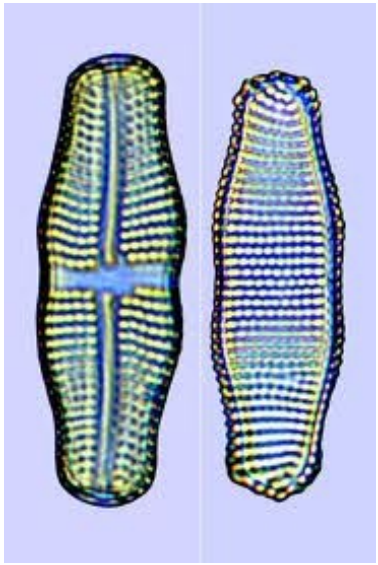

Psammothidium curtissimum
heterovalvární

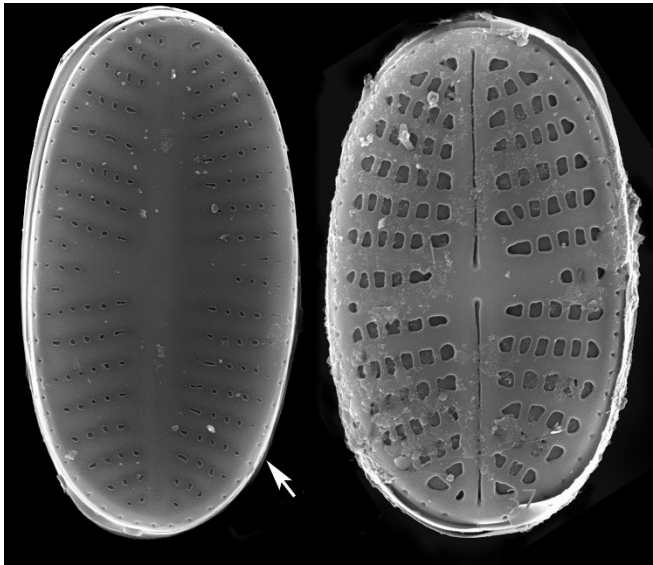

Rozsivky s raphe na obou valvách

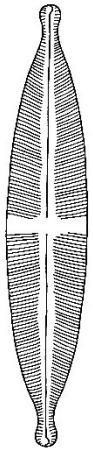

- Valvy bilaterálně symetrické
- Raphe vyvinuto na obou valvách
- Buňky mohou být velmi pohyblivé
- Tato skupina má největší diverzitu mezi sladkovodními rozsivkami

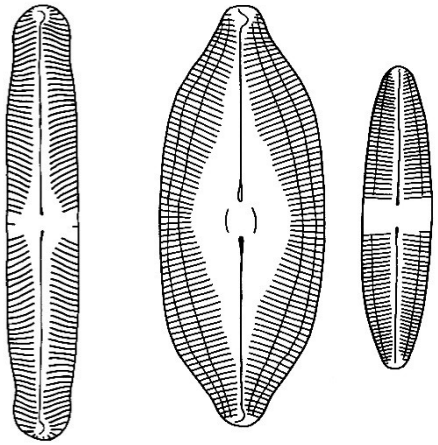

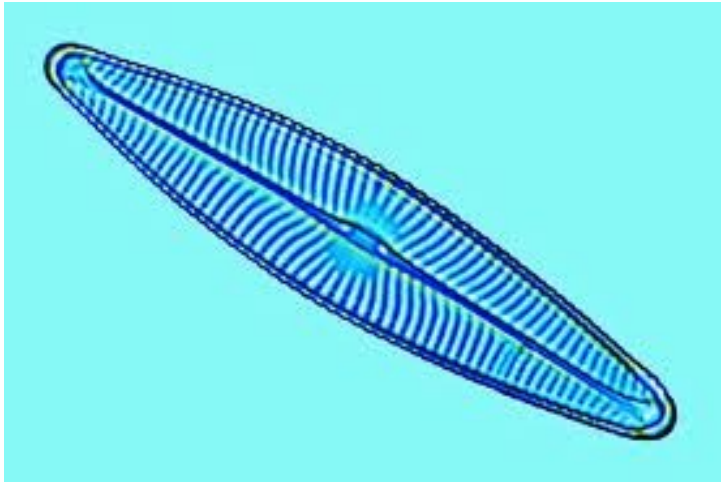

Navicula lanceolata

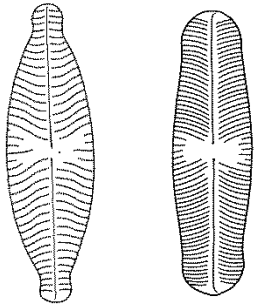

Rody vzniklé z rodu *Navicula*

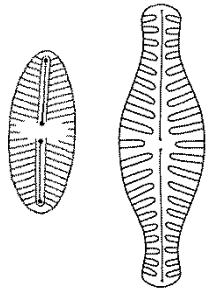

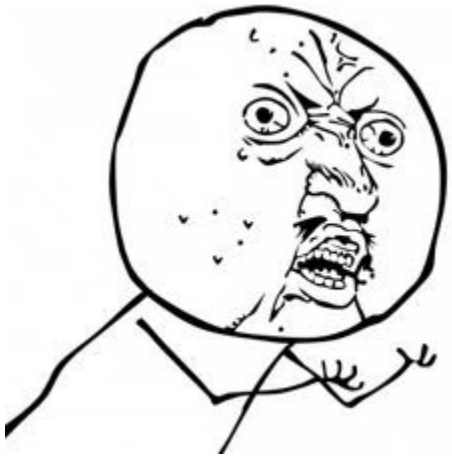

- *Craticula*
- *Sellaphora*
- *Luticola*
- *Geissleria*
- *Hippodonta*
- *Fallacia*
- *Chamaepinnularia*
- *Muelleria*
- *Cavinula*
- *Decussata*
- *Cosmioneis*
- *Microcostatus*
- *Diadesmis*
- *Fistulifera*
- *Adlafia*
- *Mayamaea*
- *Kobayasiella*
- *Placoneis*
- *Aneumastus*

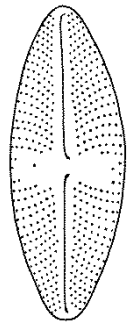

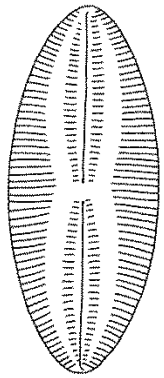

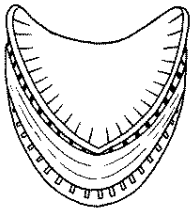

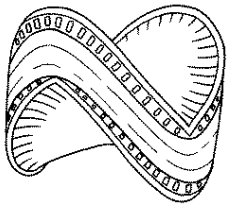

Rozsivky s kanálkovou raphe

- Rhopalodiales
- Bacillariales
- Surirellales
- Kanálková raphe: štěrbina, pod níž probíhá trubice překlenutá křemitými můstky (**fibuly**). Trubice je spojena s vnitřním prostorem buňky otvory (**portuly**). Kanálková raphe bývá uložena blízko okraje valvy.

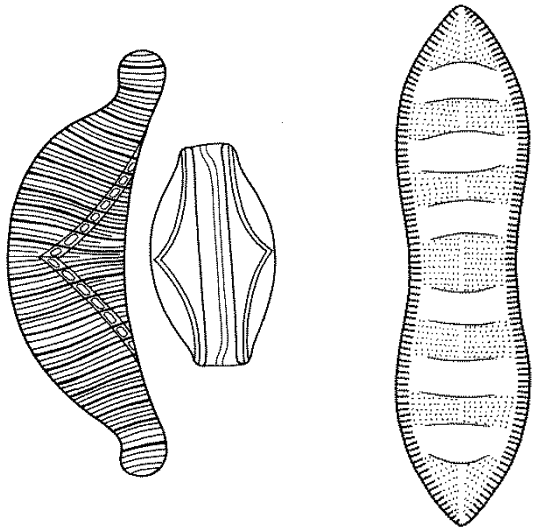

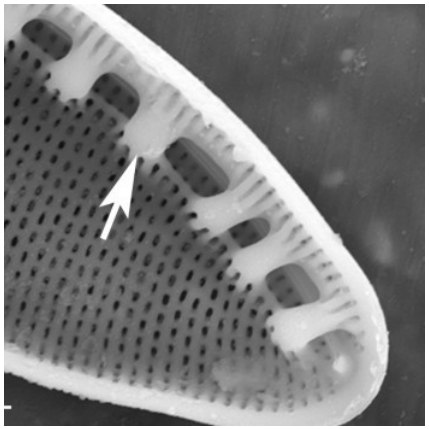

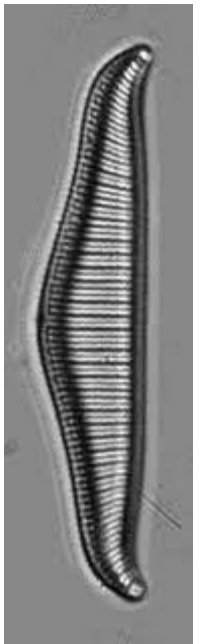

Eunotiales

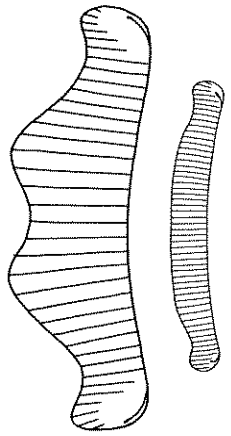

- Raphe velmi redukované, nízká motilita
- Raphe na boku
- Na valvách mohou být rimoportuly
- Malá skupina, acidobionti
  - *Eunotia*
  - *Actinella*
  - *Semiorbis*
  - *Peronia*

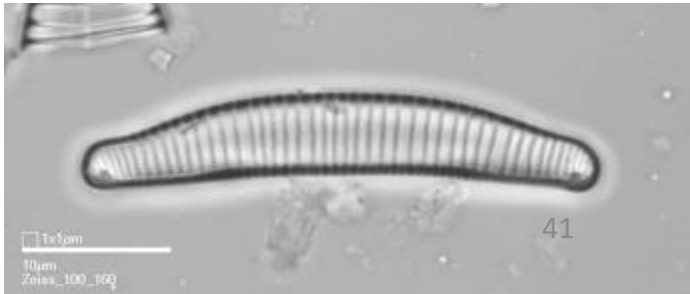

Eunotia fallax

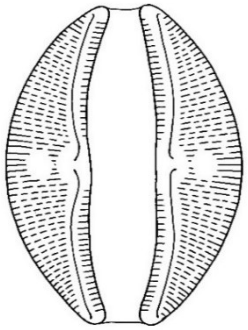

Cymbelloidní rozsivky

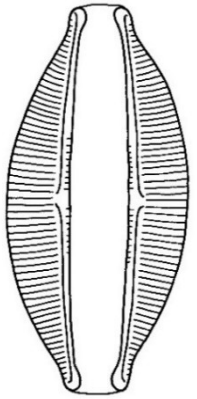

- Asymetrické k apikální ose
- *Amphora*
- *Cymbella*
- *Cymbopleura*
- *Encyonema*
- *Encyonopsis*
- *Reimeria*

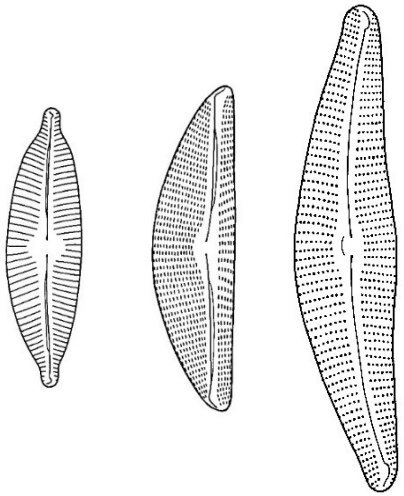

Cymbella lanceolata

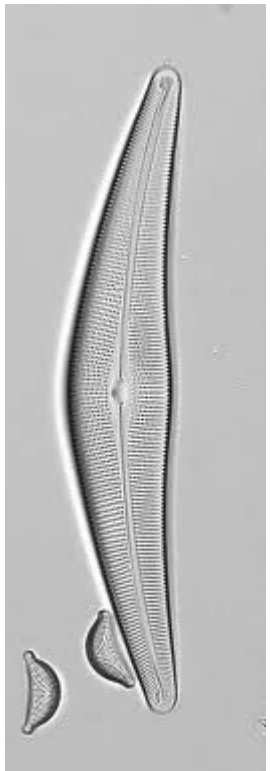

Amphora veneta

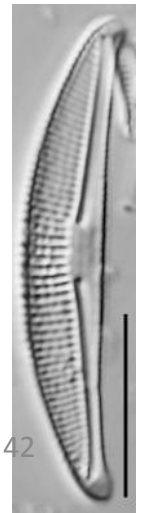

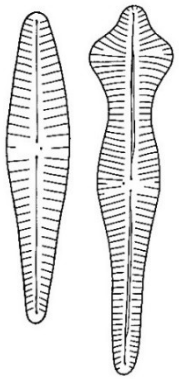

Gomphoidní rozsivky- asymetrické

- Valvy jsou asymetrické k transapikální ose, symetrické k apikální ose
- Tvar frustuly klavátní (heteropolární)
- Z pleurálního pohledu klínovitý tvar
- Výrazné koncové pole (tvorba stopek)
- Různé ekologické nároky druhů

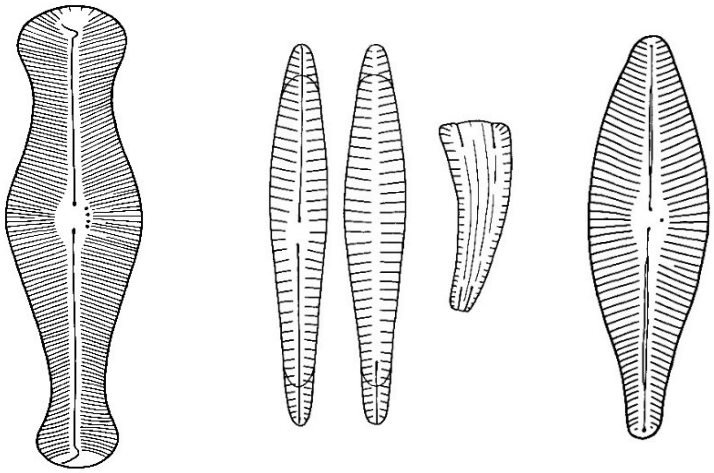

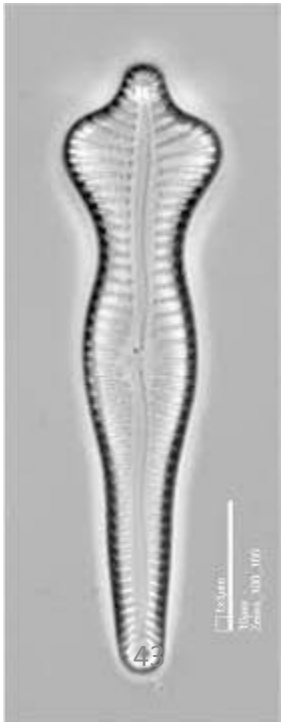

Gomphonema acuminatum

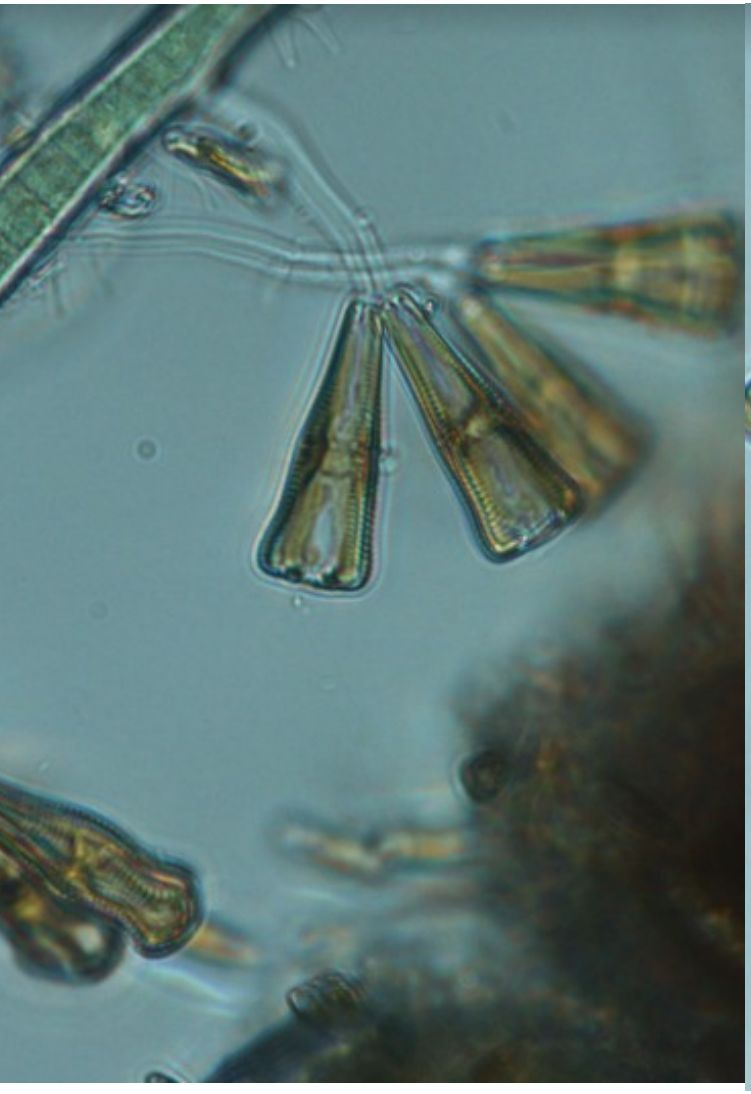

Didymosphenia

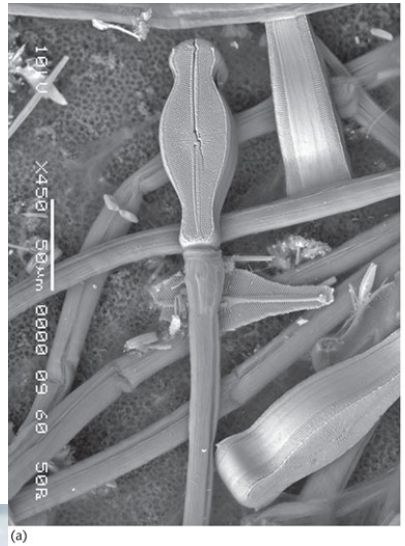

Didymosphenia

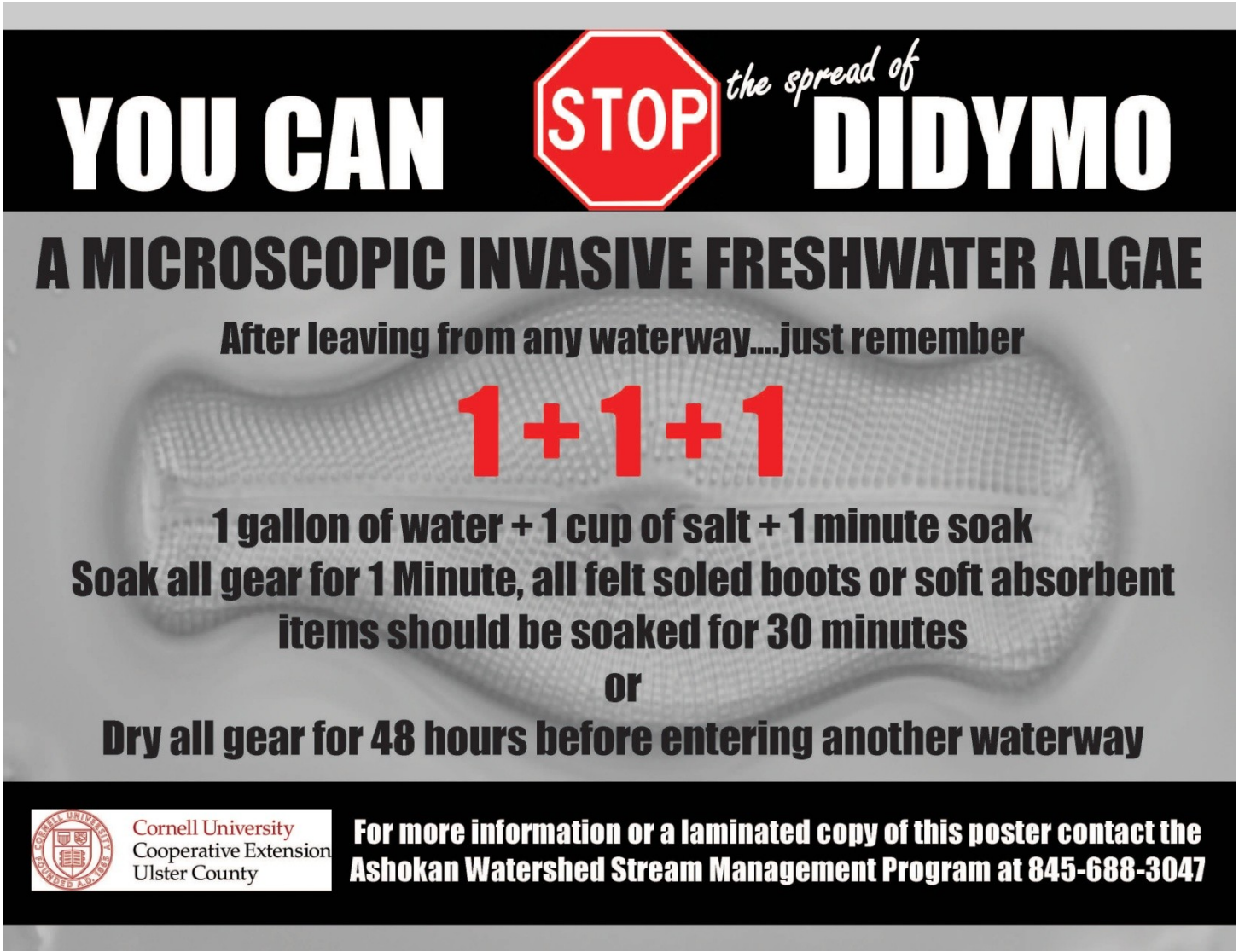

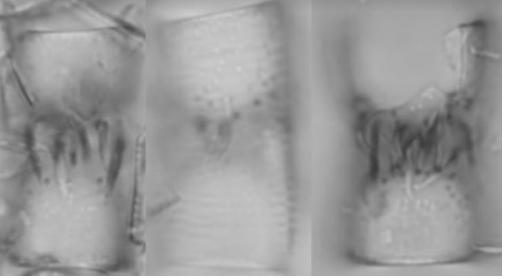

Centrické rozsivky

- Valvy s radiální symetrií (většinou)
- Frustuly bez raphe, buňky se aktivně nepohybují
- Frustuly mohou mít fultoportuly a rimoportuly
- Pohlavní rozmnožování je oogamie

Puncticulata praetermissa

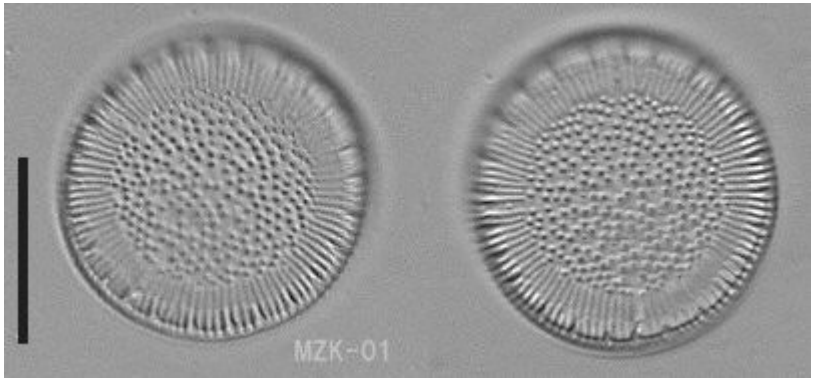

Cyclotella meneghiniana

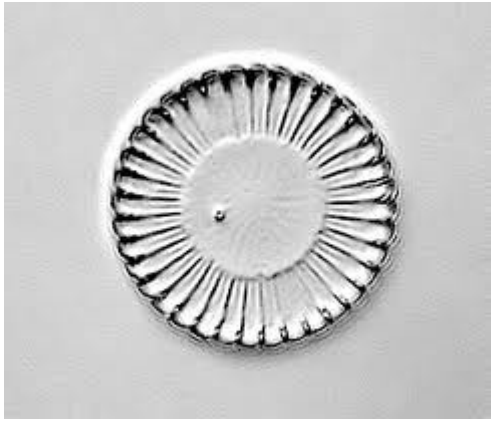

Melosira

- Pleura hodně prodloužená
- Tvoří kolonie, téměř vždy je najdeme v pleurálním pohledu
- Bez ornamentace
- Bez trnů

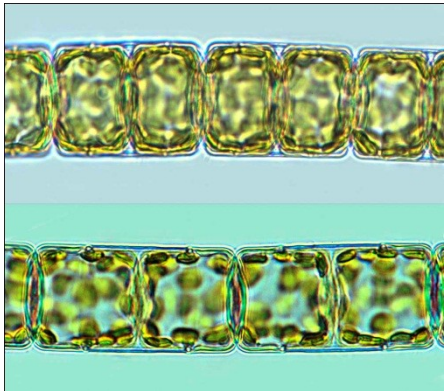

Melosira varians

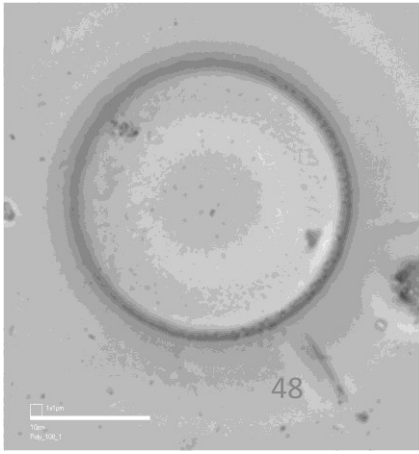

Ekologie

- Jedna z hlavních akvatických fotosyntetických skupin
- Důležitá součást globální primární produkce
- Mořské i sladkovodní (*centrické-převážně mořské, ve sladkých vodách planktonní, penátní často sladkovodní a přisedlé*)
- Plankton
- Bentos
- Perifyton
- Mohou žít epizoicky (velryby) i endozoicky (dírkonoši)
- Jarní a podzimní vrchol ve sladkých vodách
- Ekologické nároky mnohdy druhově specifické (biomonitoring)
- Pevnost schránky- zachování v sedimentech

Mořský fytoplankton

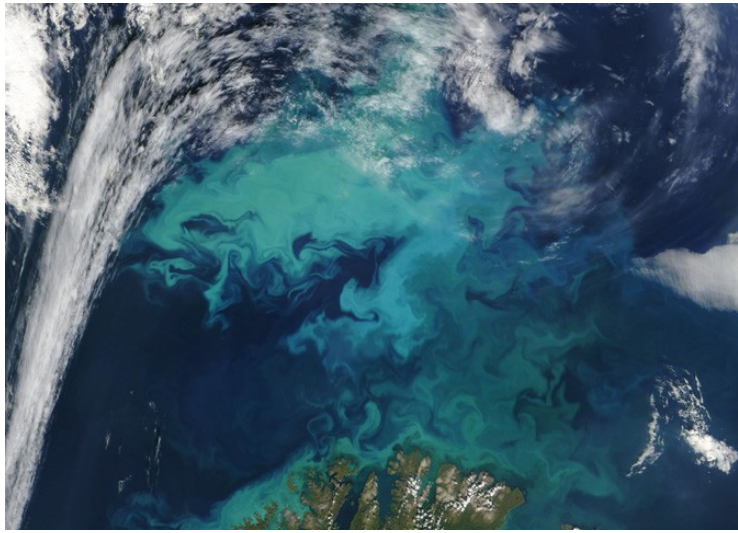

Ekologie

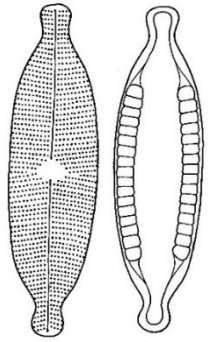

- Vodní květ (sinice) x vegetační zákal (zlativky, rozsivky)

Bentos

- Rozsivky jsou nejčastěji přichyceny k substrátu pomocí slizu

Způsoby přichycení k substrátu:

- Celou plochou: *Cocconeis*
- Jedním koncem: *Fragilaria*
- Slizové stopky: *Gomphonema*
- Slizové trubice: *Encyonema*

Význam rozsivek

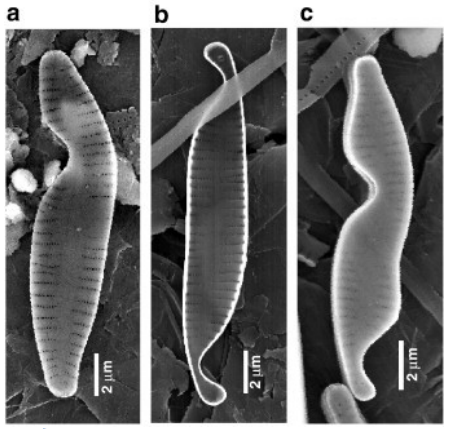

- Biomonitoring
- Biopaliva
- Forenzní diatomologie
- Testování optických mikroskopů
- Diatomit
- Výzkum klimatických změn
- Paleoekologické rekonstrukce
- Detektory těžkých kovů a radiace

- Podílí se min. 20% na veškerém objemu C fixovaného během fotosyntézy (více než deštné pralesy)

Rozsivkám vděčíme za náš každý pátý vdech…

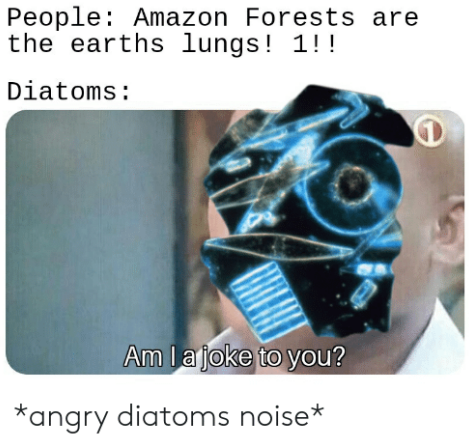

Praktické využití

- Paleolimnologie: zjišťování subrecentní flóry, vývoje eutrofizace, acidifikace, globálního oteplování
- Křemelina (diatomit): tepelně izolační materiál, filtrace, absorpční materiál, plnidlo
- Diatomit + nitroglycerin= dynamit
- Potravinářský průmysl: zdroj betakarotenu
- Farmaceutický průmysl: prášek proti střevním parazitům
- Nanotechnologie

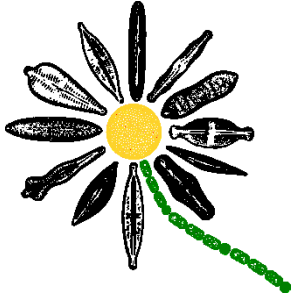

Rozsivky jako bioindikátory

- velmi krátký generační čas- vysoká frekvence dělení
- schopny indikovat změny prostředí v krátkém čase

Rozsivky jsou schopné indikovat:

- organické znečištění
- acidifikaci
- trofii toku
- přítomnost těžkých kovů
- případně radiaci
- klimatické změny v paleoekologických studiích

Bioindikátory

- Kyselé vody, pH, dystrofie: *Eunotia, Pinnularia*
- Acidifikace: *Eunotia*
- Oligotrofie: *Aulacoseira*
- Mezotrofie: *Asterionella*
- Eutrofie: *Stephanodiscus*

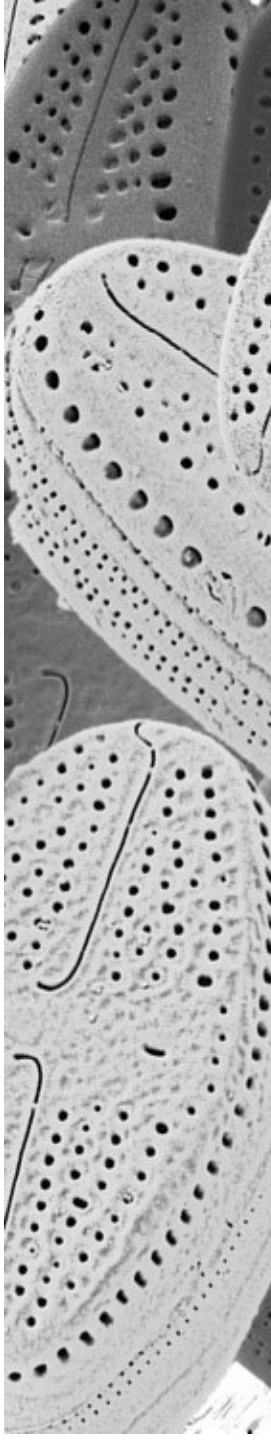

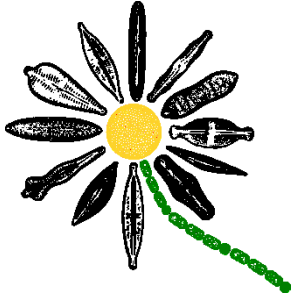

Biologické hodnocení kvality vody

Proč rozsivky:

- citlivě reagují na změny jednotlivých faktorů
- levné
- ve vodním prostředí hojně zastoupené- dominantní složka fytobentosu
- význam v potravním řetězci
- jednoduché metody vzorkování
- vyhodnocení přesné
- uchování díky trvalým preparátům – archivace, případná kontrola

Rozsivky v sedimentech

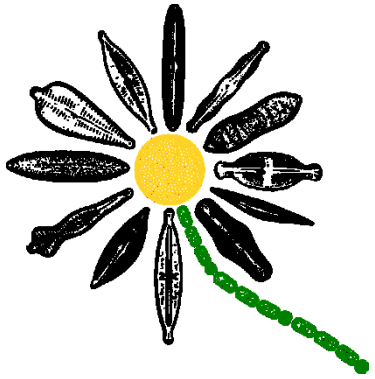

- Schopny spolehlivě indikovat vlastnosti prostředí
- Výborné zachování
- Důležité srovnání s recentními daty

- Rekonstrukce fyzikálních parametrů prostředí: výška hladiny vody, světelné podmínky, teplota a cirkulace vody

- Chemické parametry: chemismus vody, množství živin (především N a P), koncentrace uhlíku, pH, konduktivita a salinita

Paleolimnologie na Svalbardu

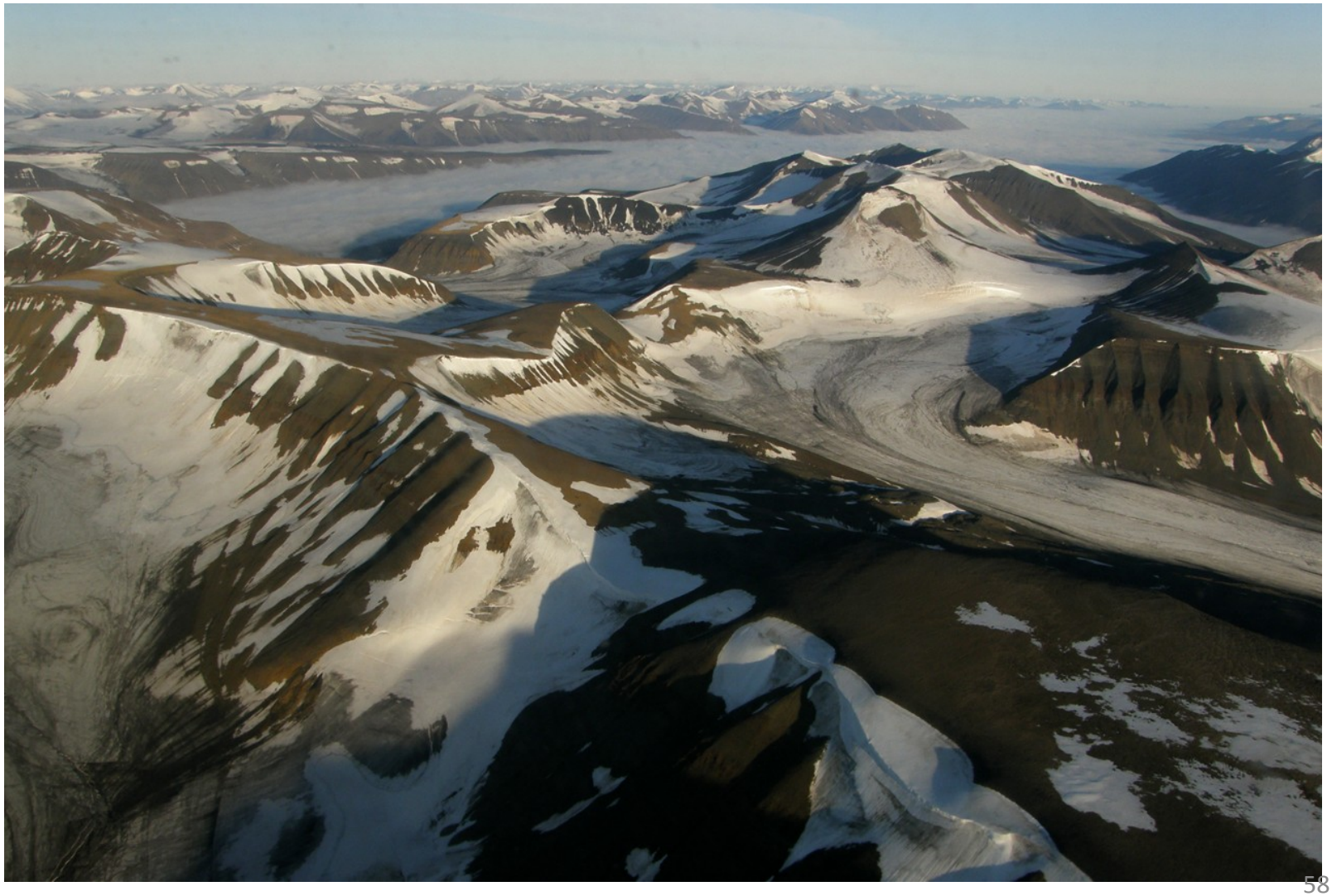

Retrospektivní metody na Svalbardu

- Klima se mění
- Změna bude mít/má dopad na lidstvo
- Arktida/Antarktida – nedotčeny tolik lidskou činností
- Jednoduché ekosystémy, krátké potravní řetězce
- Pokud se klima mění zde to bude vidět nejdříve

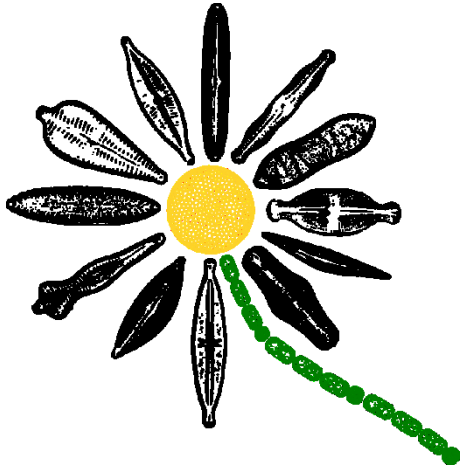

Paleolimnologie na Svalbardu

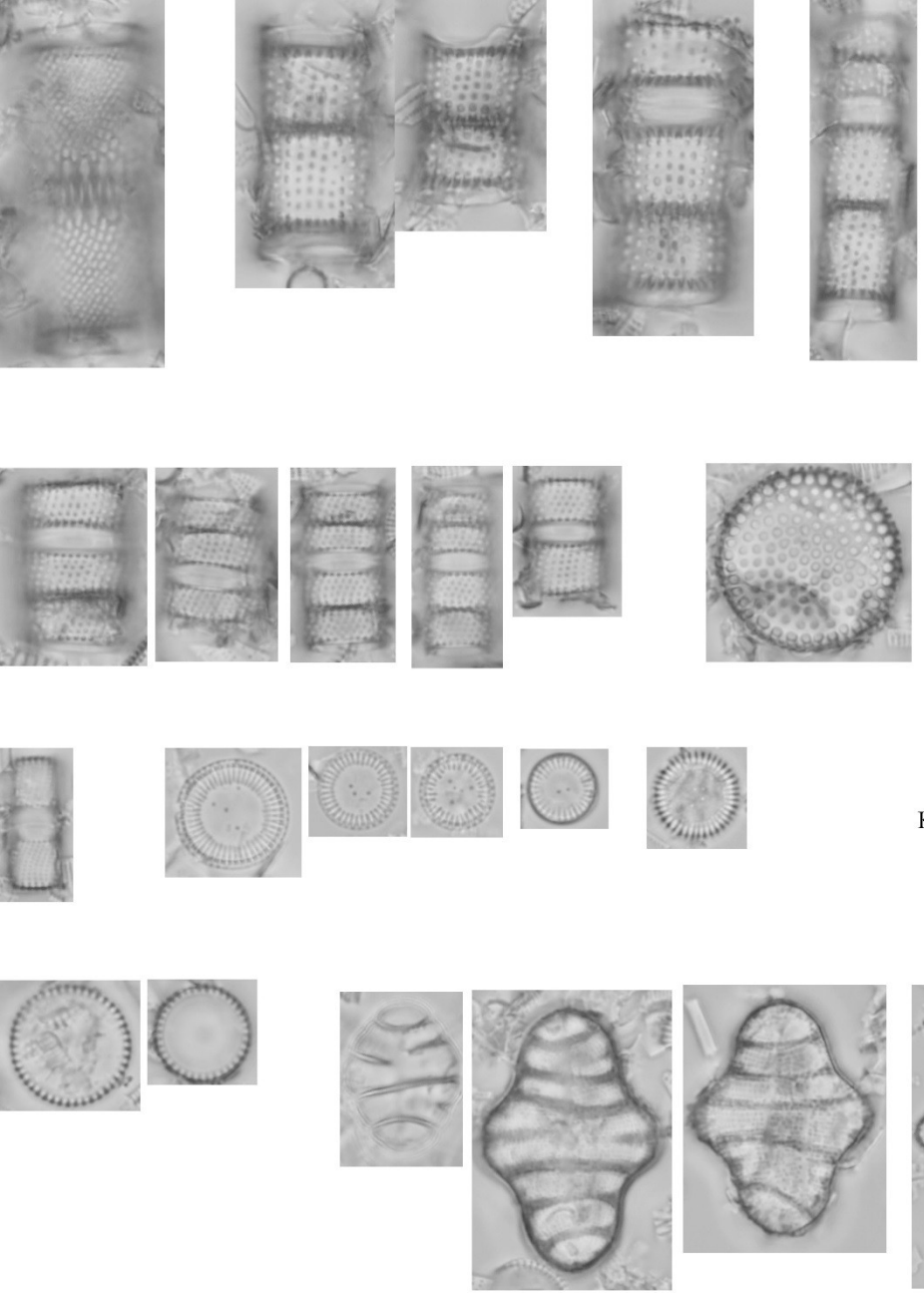

Kola 2

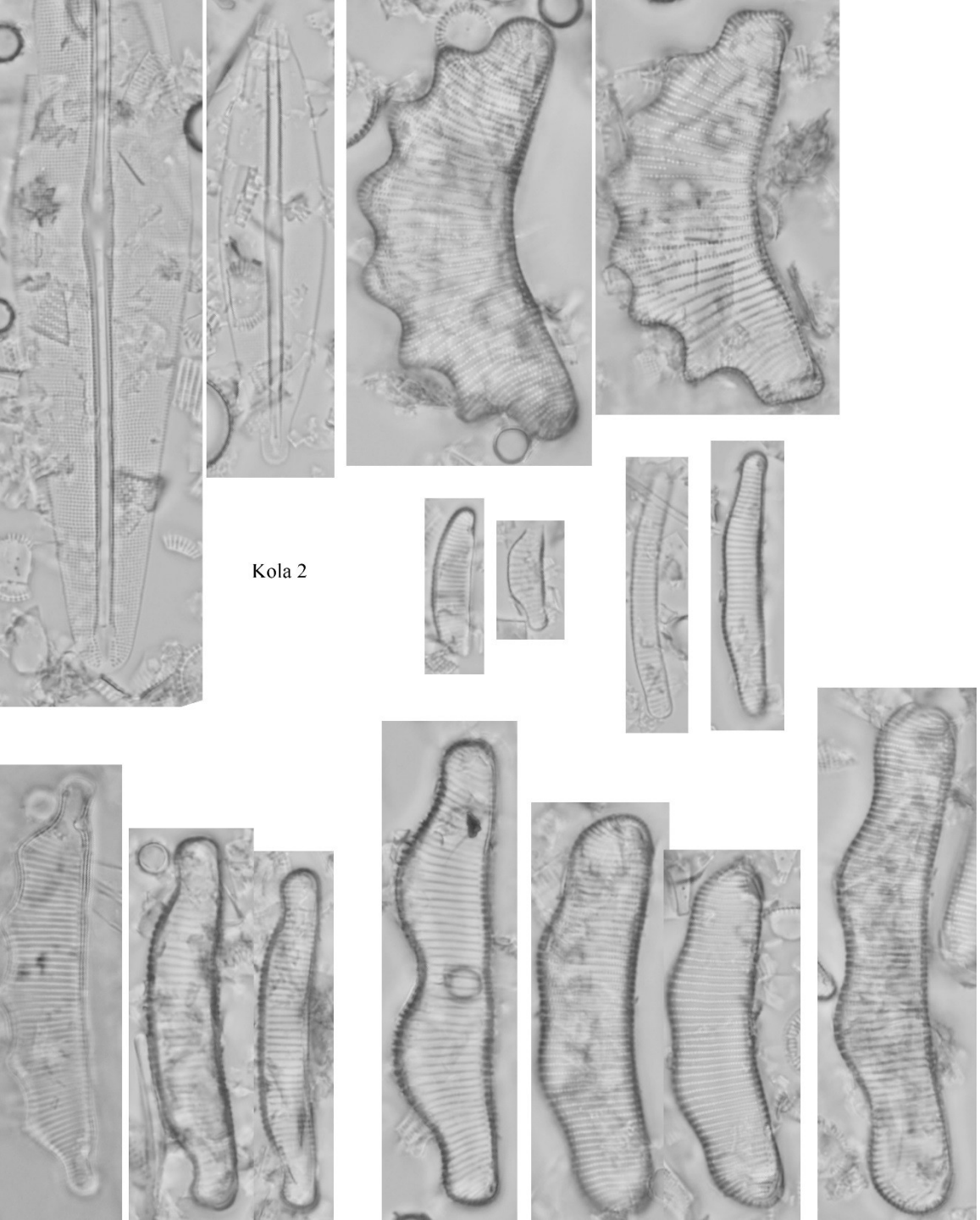

Kola 2

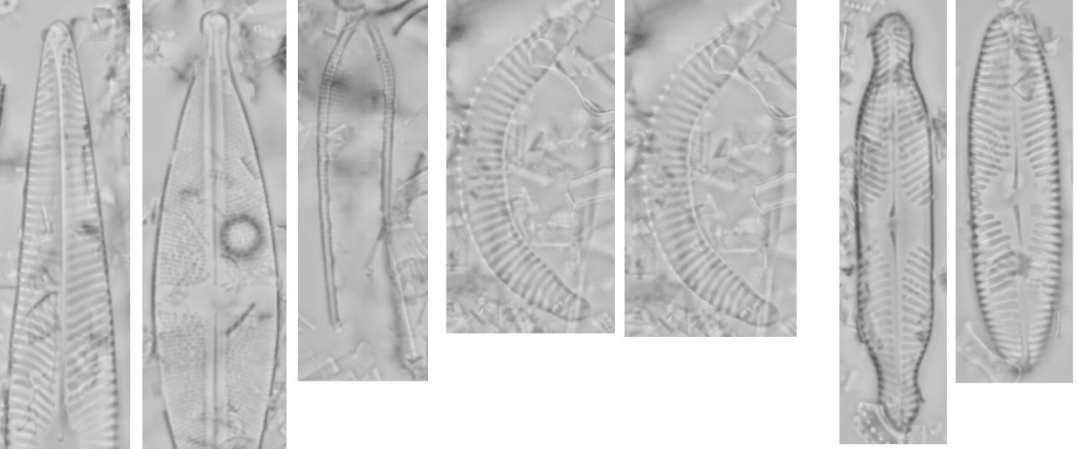

Kola 68

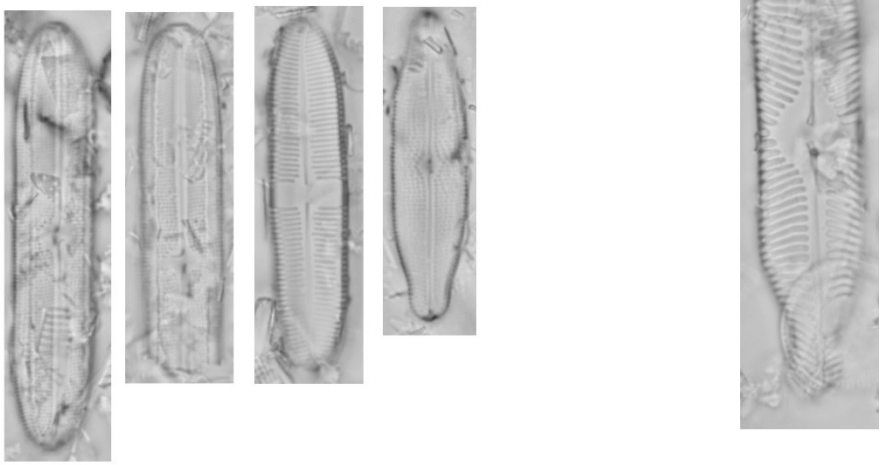

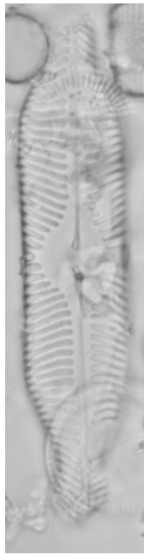

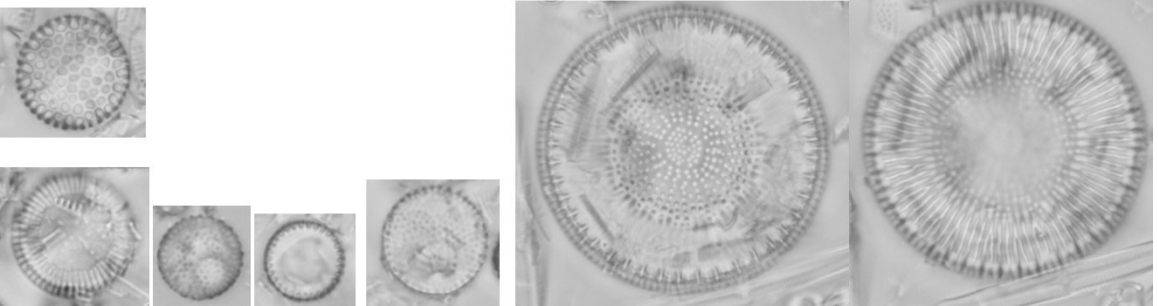

Eustigmatophyceae

- Drobná skupina půdních řas
- Pouze chlorofyl a, violaxantin
- Dříve součástí Xantophyceae
- Chloroplast má 4 membrány
- Tylakoidy srostlé po třech
- Velké stigma uložené v cytoplazmě
- Pohlavní rozmnožování dosud nepozorováno

Eustigmatos sp.

botany.natur.cuni.cz

Chlorobotrys regularis

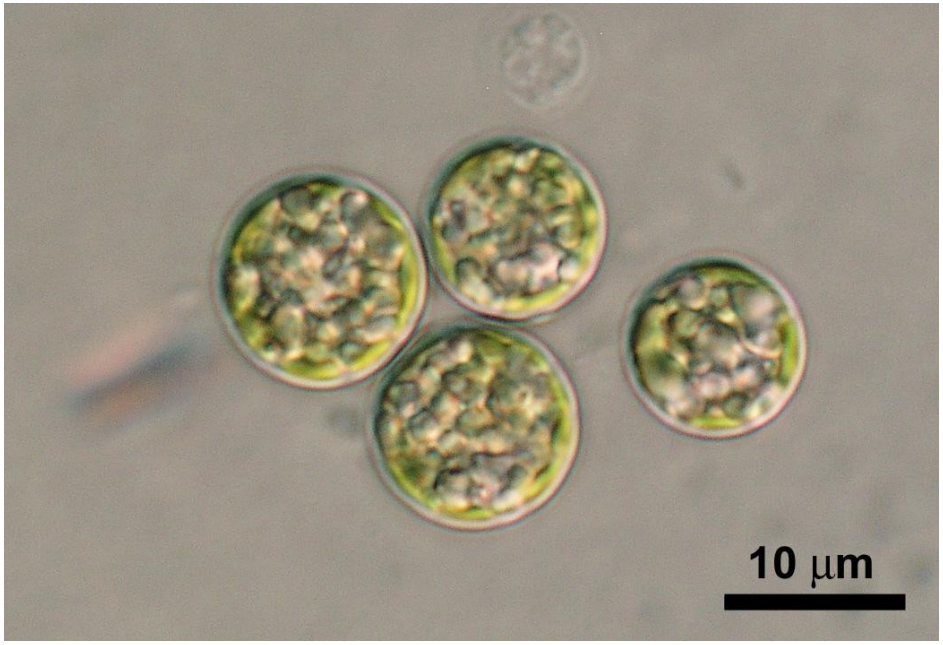
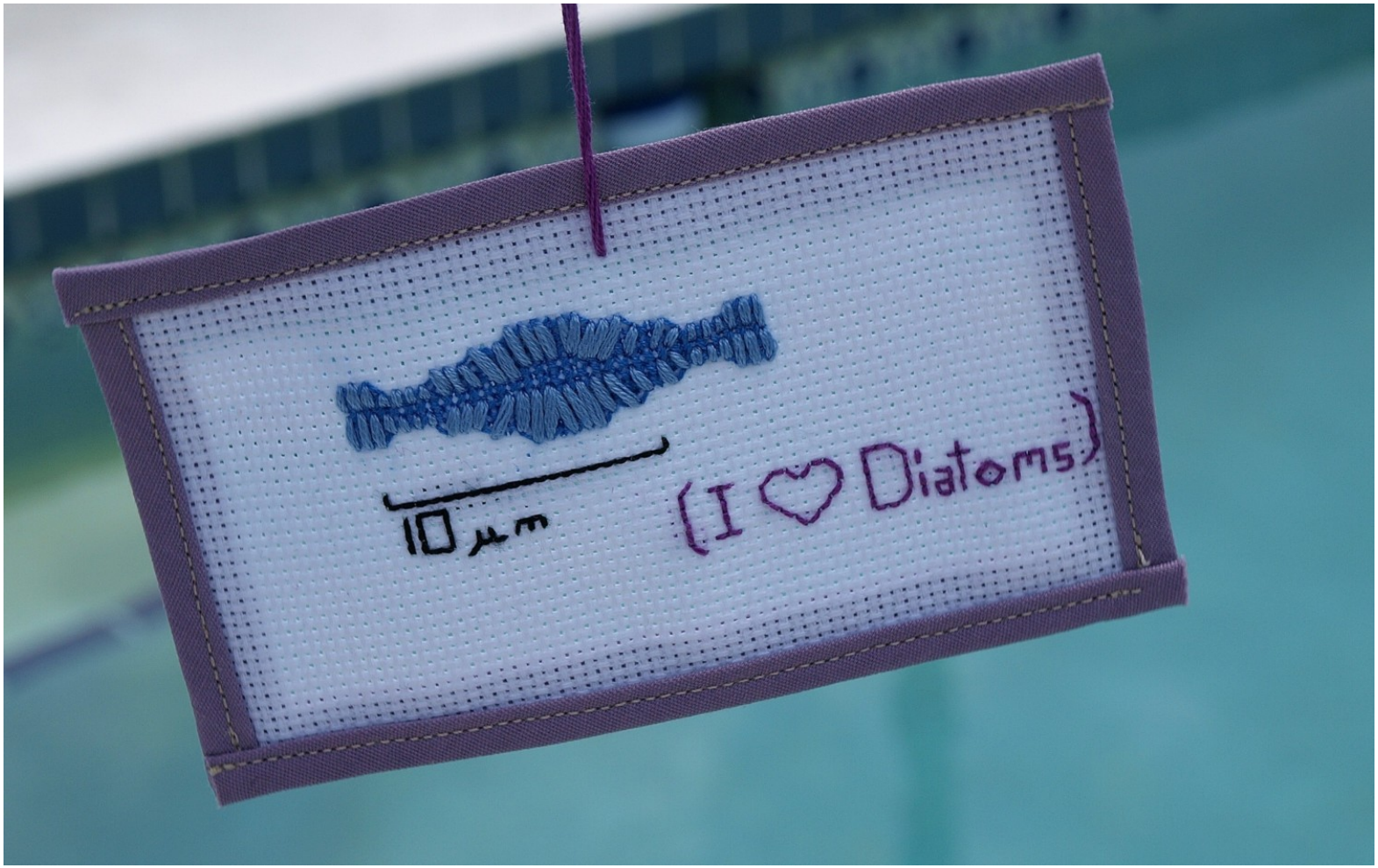
Děkuji za pozornost!